Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

του

ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΜΑ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Οικονομικό Δίκαιο (LLM)

Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Πάφος, Κύπρος

2017

Υποβληθείσα στη Σχολή Νομικής και Κοινωνικών Επιστημών

σε μερική εκπλήρωση

των απαιτήσεων για την απόκτηση

του Πτυχίου του

LLM

Η ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Διπλωματική Εργασία στο Δίκαιο της Ενέργειας

Επιβλέπων Καθηγητής

Δρ. Νικόλαος Φαραντούρης

Κοσμήτορας/Διευθυντής Προγράμματος

Δρ. Αντώνης Μανιτάκης

Αφιέρωση

Η παρούσα διπλωματική εργασία μου έδωσε την ευκαιρία να διευρύνω τις γνώσεις μου πάνω σε ένα πολύ επίκαιρο και κρίσιμο τομέα που αφορά το μέλλον της πατρίδας μου. Για την ευκαιρία αυτή που μου δόθηκε θέλω να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου Δρ. Νικόλαο Φαραντούρη που αποδέχτηκε την εποπτεία της διπλωματικής μου εργασίας και για την καθοδήγηση του στην εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας.

Ιδιαίτερες όμως ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και στην οικογένεια μου, στην σύζυγο μου Ευδοκία και την κόρη μου Μαριάμ-Ήβη, για την συμπαράσταση και την δύναμη που μου έδιναν ώστε να επιτύχω τον σκοπό μου.

Περίληψη

Ο εντοπισμός υποθαλάσσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ και η προοπτική εκμετάλλευσης τους αποτελεί για την Κυπριακή Δημοκρατία την πιο σημαντική ευκαιρία για την ενεργειακή της ανεξαρτησία. Επιπρόσθετα, η ενέργεια θα συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη, αλλά μπορεί να αποτελέσει και μια σημαντική παράμετρο για επίλυση του κυπριακού προβλήματος, το οποίο παραμένει άλυτο εδώ και 42 χρόνια.

Τα ορθά και μεθοδικά βήματα που έκανε διαχρονικά η Κυπριακή Δημοκρατία για την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής της Ζώνης, εν μέσω απειλών και προκλήσεων από την Τουρκία, αποτελούν ίσως το σημαντικότερο στρατηγικό εργαλείο στην προσπάθεια αυτή. Η γεωστρατηγική θέση της Κύπρου ενισχύθηκε σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια λόγω της ενέργειας και της εδραίωσης της κυπριακής ΑΟΖ σε παγκόσμιο επίπεδο και επιπρόσθετα οι σημαντικές περιφερειακές συμμαχίες που συνάφθηκαν με τα γειτονικά της κράτη αδιαμφισβήτητα θα συμβάλουν σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη του νησιού σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένης και της ασφάλειας.

Το διεθνές νομικό πλαίσιο που διέπει την οριοθέτηση των θαλασσών και τα δικαιώματα των κρατών σε σχέση με τους υποθαλάσσιους τους πόρους νομιμοποιούν τις ενέργειες της Κυπριακής Δημοκρατίας όσον αφορά την οριοθέτηση της Οικονομικής Αποκλειστικής της Ζώνης και κατ' επέκταση την αξιοποίηση και εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου φυσικού της πλούτου.

Ανεξάρτητα όμως με τα νομικά της δικαιώματα της Κύπρου, επιβάλλεται να γίνουν και σημαντικές στρατηγικές κινήσεις από κυπριακής πλευράς για αντιμετώπιση των κινδύνων και των γεωστρατηγικών αλλαγών που παρουσιάζονται, ώστε να

θωρακιστεί η υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος και να της επιτρέψουν να υλοποιήσει τους ενεργειακούς της σχεδιασμούς.

Summary

The identification of underwater hydrocarbon deposits in the Cypriot EEZ and the prospect of exploitation, offers Cyprus Republic the most significant opportunity for energy independence. In addition, energy will contribute greatly to the economic and social development, but may also become an important parameter for the solution of the Cyprus problem, which remains unsolved for 42 years.

Correct and methodical steps undertaken by Cyprus Republic for delimitation of its Exclusive Economic Zone, among threats and challenges by Turkey, are perhaps the most important strategic tools in this effort. The geostrategic position of Cyprus was enhanced greatly in the recent years due to energy and the recognition of Cyprus EEZ worldwide. Additionally, the significant regional alliances signed with the neighbour countries will undoubtedly contribute greatly to the development of the island in various areas, including safety.

The international legal framework governing the demarcation of the seas and the rights of the countries, in relation to their underwater resources, legitimize the actions of Cyprus Democracy regarding to the delimitation of the Economic Exclusive Zone and hence the utilization and exploitation of undersea natural wealth.

But regardless Cyprus legal rights, some important strategic steps must be done by the Cypriote side in order to face the risks that appear and the geostrategic changes that take place. These must be done in order to shield the existence of Cyprus as a sovereign and independent country and allow Cyprus to implement its energy plans.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....10

Κεφάλαιο 1: Ενέργεια και ενεργειακή ασφάλεια……..…….…14

1.1 Η ενέργεια ως καθοριστικός παράγοντας στις σχέσεις μεταξύ των κρατών…...14

1.2 Η σημασία της ενεργειακής ασφάλειας…….....15

Κεφάλαιο 2: Η ΑΟΖ και το Δίκαιο της Θάλασσας……..…….....19

2.1 Η Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας ….……....……....19

2.2 Η ανακολουθία της Τουρκίας …….....……...……...21

2.3 Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη……...…….....21

2.4 Η ΑΟΖ ως στρατηγικό εργαλείο…….…...…...……...22

Κεφάλαιο 3: Η περίπτωση της Κύπρου…….....24

3.1 Οι αρχικές προσπάθειες…….....…….……...24

3.2 Αδειοδοτήσεις…..……...….....……...…….……...25

3.3 Νομικό / θεσμικό πλαίσιο στην Κύπρο…….....……...…….....29

Κεφάλαιο 4: Οι σημαντικές συμφωνίες στον τομέα των υδρογονανθράκων.....32

4.1 Συμφωνίες Κύπρου για οριοθέτηση της ΑΟΖ.....33

4.2 Οι αβάσιμοι ισχυρισμοί της Τουρκίας…...……..…….....…....34

4.3 Ενεργειακές συμφωνίες με Αίγυπτο……...……..…….....35

4.4 Ανάπτυξη πολιτικών και επιχειρησιακών δεσμών με Ισραήλ.….....……...36

4.5 Τριμερής διάσκεψη Κύπρου – Ελλάδας – Αιγύπτου…….....….....36

4.6 Τριμερής συμφωνία Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ …….…….....37

Κεφάλαιο 5: Υποδομές εκμετάλλευσης φυσικού αερίου – προοπτικές - εναλλακτικές επιλογές……..….....…..39

5.1 Επιλογές για εκμετάλλευση του Φ.Α…...……..…….....40

5.2 Τα νέα δεδομένα μετά την ανακάλυψη του κοιτάσματος Zohr……42

Κεφάλαιο 6: Η στάση της Τουρκίας……45

6.1. Τουρκικές προκλήσεις…….46

Κεφάλαιο 7: Οι επιλογές της Κυπριακής Δημοκρατίας –διαπιστώσεις και προτάσεις…….....….....49

7.1 Το φυσικό αέριο και η άμεση σχέση του με την επίλυση του Κυπριακού….....50

7.2 Το φυσικό αέριο στο "τραπέζι των συνομιλιών"…….....51

7.3 Η πιθανότητα γεωτρήσεων από την Τουρκία εντός της κυπριακής ΑΟΖ……...53

7.4 Η πιθανότητα δημιουργίας τουρκοϊσραηλινού αγωγού αερίου……...53

7.5 Ο αγωγός Ρωσίας - Τουρκίας (Turkish Stream)……...56

Επίλογος…….58

Βιβλιογραφία……...……..64

Εισαγωγή.

Ο εντοπισμός κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ επέφερε μια σημαντική αναβάθμιση στον ρόλο της Κύπρου στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη. Η μεγάλη πιθανότητα ύπαρξης πρόσθετων κοιτασμάτων φυσικού αερίου ή και πετρελαίου στην κυπριακή ΑΟΖ αναμφίβολα θα συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην ενεργειακή της αυτονομία, στην προοπτική να καταστεί η χώρα ως περιφερειακό ενεργειακό κέντρο και στην ένταξη της στα τεράστια διεθνή εφοδιαστικά δίκτυα της περιοχής[1]. Παράλληλα όμως, μπορεί να αποτελέσει και καταλυτικό παράγοντα ειρήνης, σταθερότητας και ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η οριοθέτηση της κυπριακής ΑΟΖ, παρόλο που πολλές φορές υποτιμάται και προσδιορίζεται ως ένας απλός οικονομικός παράγοντας, για την Κυπριακή Δημοκρατία αποτελεί το σημαντικότερο στρατηγικό της εργαλείο όσον αφορά τις σχέσεις της με τα άλλα κράτη[2]. Σε συνδυασμό μάλιστα με τα πιθανά κέρδη που θα επιφέρει η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, δυνατό να αποτελέσει και καθοριστικό παράγοντα στην επίλυση του κυπριακού προβλήματος.

Ωστόσο, οι προσπάθειες της Κυπριακής Δημοκρατίας για εντοπισμό και εκμετάλλευση του φυσικού της πλούτου παρεμποδίζονται σε μεγάλο βαθμό από πολιτικές εντάσεις γύρω από την Αποκλειστική Οικονομική της Ζώνη. Αυτό συμβαίνει κυρίως επειδή η Τουρκία αμφισβητεί έντονα το δικαίωμα της Δημοκρατίας να προχωρήσει στους ενεργειακούς της σχεδιασμούς, για λόγους που συνδέονται περισσότερο με τις αδιέξοδες προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού προβλήματος, παρά για θέματα που αφορούν το Δίκαιο της Θάλασσας [3].

---

[1] Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού (ΑνΑΔ). Έγκαιρος Εντοπισμός Αναγκών Απασχόλησης και Κατάρτισης για Αποτελεσματική Διαχείριση του Φυσικού Αερίου στην Κύπρο. (2012):1

[2] Λυγερός Νίκος. Η Κυπριακή ΑΟΖ ως στρατηγικό εργαλείο, στο http://lygeros.org/articles.php?n=25579&l=gr

[3] Emerson, Michael. "Fishing for Gas and more in Cypriot Waters." *Global Turkey in Europe* (2012):165.

Οι αντιδράσεις και η εκβιαστική της στάση της Τουρκίας από την έναρξη των προσπαθειών της Κυπριακής Δημοκρατίας για υλοποίηση των ενεργειακών της σχεδιασμών, δημιούργησαν ένα κλίμα αβεβαιότητας και ενός αισθήματος ομηρίας στον κυπριακό λαό όσον αφορά την θετική έκβαση της όλης προσπάθειας. Οι πεποιθήσεις αυτές δημιουργήθηκαν λόγω της άμεσης και προκλητικής εμπλοκής της Τουρκίας στους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας και στην διασύνδεση του ενεργειακού με το κυπριακό πρόβλημα.

Αδιαμφισβήτητα, το γεγονός αυτό υποσκάπτει σε μεγάλο βαθμό την υπόσταση της ανεξαρτησίας και των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας και υποβαθμίζει παράλληλα την επιτυχημένη προσπάθεια της Κύπρου για οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής της Ζώνης.

Απώτερος στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να αποδείξει τεκμηριωμένα ότι η Κυπριακή Δημοκρατία, ένα ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος σύμφωνα με Διεθνές Δίκαιο, έχει κάθε δικαίωμα για εξερεύνηση και αξιοποίηση του φυσικού υποθαλάσσιου πλούτου της. Παράλληλα όμως στοχεύει στην ανάδειξη των σοβαρών κίνδυνων και εμποδίων που υπάρχουν στην προσπάθεια αυτή, καθώς και των γεωπολιτικών αλλαγών που παρουσιάζονται, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τους ενεργειακούς σχεδιασμούς της.

Η εθνική ενεργειακή πολιτική της Κυπριακής Δημοκρατίας θα πρέπει σήμερα αναπροσαρμοστεί λόγω των νέων συμμαχιών που δημιουργούνται στο γεωστρατηγικό χάρτης της ενέργειας, σε συνδυασμό με τις πολύ χαμηλές τιμές του φυσικού αερίου και τις συνεχόμενες τουρκικές προκλήσεις. Επιβάλλεται λοιπόν η Κυπριακή Δημοκρατία να αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο στρατηγικό σχεδιασμό, ειδικά στο θέμα της γεωπολιτικής των υδρογονανθράκων, ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει τα νέα

δεδομένα που δημιουργούνται αλλά και να αποφύγει την παγίδα της Τουρκίας για παγιοποίηση του ενεργειακού της προγράμματος μέχρι την επίλυση του κυπριακού.

Παράλληλα όμως η Δημοκρατία θα πρέπει να είναι έτοιμη, ανάλογα με την χρονική στιγμή και τις ευκαιρίες που θα της δοθούν, να προχωρήσει σε νέες συμφωνίες με σκοπό την ανάπτυξη του κυπριακού φυσικού αερίου και τη δημιουργία ενός τερματικού σταθμού στην Κύπρο αλλά παράλληλα να επιδιώξει την επίλυση του κυπριακού εκμεταλλευόμενη προς όφελος της το φυσικό αέριο και τις τεράστιες οικονομικές ανάγκες της Τουρκίας.

Η διπλωματική εργασία είναι οργανωμένη ως εξής: Στα πρώτα δύο κεφάλαια και με σκοπό να κατατοπιστεί ο ακροατής επί του θέματος επιχειρείται να αναδειχτεί η σημασία της ενέργειας και της ενεργειακής ασφάλειας για τα κράτη, ενώ στη συνέχεια γίνεται μια συνοπτική αναφορά στο διεθνές νομικό πλαίσιο που διέπει την οριοθέτηση των θαλασσών και τα δικαιώματα των κρατών, σε σχέση με τους υποθαλάσσιους τους πόρους.

Ακολούθως, η εργασία επικεντρώνεται στις δύσκολες και μακροχρόνιες προσπάθειες της Κύπρου για εντοπισμό και εκμετάλλευση των υποθαλάσσιών της πόρων. Παρουσιάζεται το νομικό-θεσμικό πλαίσιο που δημιουργήθηκε, γίνεται μια συνοπτική αναφορά στις σημαντικές συμφωνίες που υπέγραψε η Κυπριακή Δημοκρατία και στις νέες προοπτικές που δημιουργούνται. Επιπρόσθετα, γίνεται και αναφορά στην προκλητική στάση της Τουρκίας επί των ενεργειών της Κυπριακής Δημοκρατίας, με σκοπό να παρεμποδίσει τους ενεργειακούς της σχεδιασμούς.

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στους κινδύνους / εμπόδια που υπάρχουν στην όλη προσπάθεια, καθώς και στις γεωπολιτικές αλλαγές και τις νέες συμμαχίες που δημιουργούνται στην περιοχή, οι οποίες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό το ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου. Τέλος, θα γίνει επίσης μια προσπάθεια να παρουσιαστούν

επιλογές και συγκεκριμένες προτάσεις με σκοπό να διασφαλιστούν τα ενεργειακά συμφέροντα της Κυπριακής Δημοκρατίας και ταυτόχρονα την αντιστροφή του κλίματος προς όφελος της, στις προσπάθειες της για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος.

Κεφάλαιο 1. Ενέργεια και ενεργειακή ασφάλεια.

Η ενεργειακή ασφάλεια θα πρέπει να αποτελεί τον πυρήνα της εθνικής ενεργειακής πολιτικής κάθε κράτους και ειδικά στην περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, η οποία καθημερινά βιώνει των αμφισβήτηση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων από την Τουρκία.

Στις 9 Μαΐου 1950, μετά το πέρας των δύο καταστροφικών παγκοσμίων πολέμων, ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας Robert Schuman δήλωσε ως στόχο "να κάνει τον πόλεμο όχι μόνο αδιανόητο αλλά και υλικά αδύνατο". Με το σκεπτικό αυτό γεννήθηκε ο πρόδρομος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, που έκτος του ότι αποτελούσε και το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση μιας μεγαλύτερης περιφερειακής ολοκλήρωσης, ήταν και μια αποφασιστική κίνηση για να διασφαλιστεί ότι η Γερμανία δεν θα εμπλεκόταν σε νέο πόλεμο στην ήπειρο[4].

Εξήντα τέσσερα χρόνια αργότερα, ο Υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου Ιωάννης Κασουλίδης απευθυνόμενος προς το Συμβούλιο του Σικάγο για τις Παγκόσμιες Υποθέσεις (Chicago Council on Global Affairs), υποστήριξε ότι οι πρόσφατες ανακαλύψεις κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο θα μπορούσαν να αποτελέσουν "τον χάλυβα και άνθρακα του 21ου αιώνα", αποτελώντας εγγύηση για την σταθερότητα στην περιοχή[5].

1.1 Η ενέργεια ως καθοριστικός παράγοντας στις σχέσεις μεταξύ των κρατών.

Εξετάζοντας κάποιος την σχέση της ενέργειας όσον αφορά τις σχέσεις μεταξύ των κρατών μπορεί εύκολα να διαπιστώσει ότι τις επηρεάζει ουσιαστικά, είτε αρνητικά

[4] Johnson, Kevin, Alex Ross, and Endy Zemenides. "Natural Gas in the Eastern Mediterranean: The Coal and Steel of the 21st Century?." (2015):4.
[5] Ibid:4.

ή θετικά στον πολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό τομέα. Συγκεκριμένα, σε περιπτώσεις που τα κράτη έχουν συγκρούσεις λόγω των συνόρων ή αμφισβήτησης της κρατικής οντότητας, όπως στην περίπτωση της Κύπρου με την Τουρκία ή του Ισραήλ με τον Λίβανο, τη Συρία και τις Παλαιστινιακές αρχές, η ενέργεια δημιουργεί ένα επιπλέον ζήτημα διαμάχης και προκαλεί περεταίρω όξυνση στις σχέσεις μεταξύ των κρατών.

Αντίθετα όμως, σε περιπτώσεις που δύο κράτη έχουν αρμονικές σχέσεις και υπάρχει σύγκλιση συμφερόντων, η ενέργεια μπορεί να συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην ενίσχυση της συνεργασίας τους στον πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό τομέα[6], όπως βλέπουμε να συμβαίνει στην περίπτωση της Κύπρου με το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

Η ενέργεια όμως συνδέεται άρρηκτα και με την ενεργειακή ασφάλεια, τόσο σε κρατικό αλλά και σε υπερεθνικό επίπεδο. Αποτελεί από την μια τη βάση της παγκόσμιας οικονομίας και της κοινωνικής ευημερίας, αλλά μειώνει παράλληλα σε μεγάλο βαθμό τα επίπεδα αλληλεξάρτησης από τρίτους, με αποτέλεσμα ένα κράτος να μπορεί να ορίσει, όσο το δυνατό ανεπηρέαστα, την εξωτερική του πολιτική.

1.2 Η σημασία της ενεργειακής ασφάλειας.

Η τεράστια σημασία της ενεργειακής ασφάλειας διαφαίνεται συμπυκνωμένη στα λόγια του πρώην Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, George H. W. Bush, ο οποίος χαρακτηριστικά επισήμανε ότι: «ένα έθνος που δεν μπορεί να ελέγξει τις ενεργειακές του πηγές, δεν μπορεί να ελέγξει το μέλλον του»[7].

[6] Christou, Odysseas, and Constantinos Adamides. "Energy securitization and desecuritization in the New Middle East." *Security Dialogue* 44.5-6 (2013): 515.
[7] Βλέπε ομιλία του τέως Υπουργού Άμυνας κ. Φώτη Φωτίου με τίτλο: «Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ανατολικής Μεσογείου», στη Λάρνακα, 29/01/2014.

Ο όρος ενεργειακή ασφάλεια είναι πολύπλοκος και εμπερικλείει διαφορετικές ερμηνείες, οι οποίες ποικίλουν ανάλογα με την οπτική γωνία που εξετάζεται. Γενικότερα όμως όσον αφορά τα κράτη υπάρχει συναίνεση που περιστρέφεται γύρω από την ικανότητα τους να διατηρούν μια συνεχή παροχή ενέργειας για κάλυψη των βασικών τους αναγκών και παράλληλα την ύπαρξη ασφάλειας στις υποδομές και τα δίκτυα. Η παροχή ενέργειας μπορεί να γίνει δια μέσου εσωτερικών πόρων και αφετέρου μέσω εξωτερικών πηγών σε προσιτές και σχετικά σταθερές τιμές, χωρίς απότομες μεταβολές και σημαντικές αυξήσεις των τιμών[8].

Αντίθετα, η προοπτική διακοπής του εφοδιασμού ή ξαφνικές διακυμάνσεις των τιμών που θα μπορούσαν να προκύψουν μέσα από την τρομοκρατία, τον εθνικισμό του πετρελαίου και της πολιτικής αστάθειας σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο που παράγουν περιοχές όπως η Μέση Ανατολή και ο Καύκασος, επιφέρουν ενεργειακή ανασφάλεια και τη συνακόλουθη ανάγκη των κρατών για εξεύρεση εναλλακτικών προμηθευτών ενέργειας[9].

Εκτός όμως από τα εγγενή χαρακτηριστικά της ενεργειακής ασφάλειας που περιγράφονται ανωτέρω, πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν και οι διμερείς και πολυμερείς ενεργειακές συμφωνίες μεταξύ των κρατών, οι οποίες επηρεάζουν σε τεράστιο βαθμό τις σχέσεις τους[10].

Συγκεκριμένα, οι ενεργειακές συμφωνίες τείνουν να είναι μακροχρόνιες και συνήθως οδηγούν σε σημαντική αλληλεξάρτηση μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών. Τα υψηλά επίπεδα της αλληλεξάρτησης, σύμφωνα και με την θεωρία της διάχυσης, τείνουν να ευνοούν την ανάπτυξη της συνεργασίας σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης και της ασφάλειας και συχνά οδηγούν στην ανάπτυξη ισχυρών και μακροχρόνιων συμμαχιών.

[8] Μούσης, Νίκος. Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική *(*14η *έκδοση)*, (2013):426.
[9] Christou, Odysseas and Constantinos, Adamides. (2013): 513.
[10] Ibid:515.

Βέβαια, ορισμένες διμερείς ενεργειακές συμφωνίες, όπως για παράδειγμα μια ενεργειακή συμφωνία μεταξύ Κύπρου - Ισραήλ ή Κύπρου – Αίγυπτου θα μπορούσαν να εκληφθούν ως απειλή από τρίτους και συγκεκριμένα από την Τουρκία, καθώς η τελευταία κατανοεί τη σημασία και τις επιπτώσεις αυτών των συνεργασιών, κυρίως στον πολιτικό τομέα[11].

Η ενεργειακή ασφάλεια όμως δεν αφορά αποκλειστικά τα κράτη, αλλά έχει υπερεθνική διάσταση. Όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση και λαμβάνοντας ως δεδομένο τις απειλές και προκλήσεις αντιμετωπίζει στον τομέα της ενέργειας, είναι φυσιολογικό επακόλουθο να βρίσκεται σε τροχιά ενεργειακής απεξάρτησης[12].

Ακριβώς για αυτό το λόγο τα αποθέματα της Ανατολικής Μεσογείου μπορεί να διαδραματίσουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της Ε.Ε και σε συνδυασμό με την προοπτική δημιουργίας νέων ενεργειακών δικτύων, μπορεί να αποτελέσουν μια εναλλακτική και βιώσιμη επιλογή για τις ενεργειακές της αναζητήσεις. Βέβαια, το γεγονός αυτό θα πρέπει να επενεργήσει ως καταλύτης για μια ευρύτερη συνεργασία σε περιφερειακό επίπεδο, επιφέροντας ταυτόχρονα σταθερότητα και ειρήνη στην περιοχή.

Στην προσπάθεια αυτή ο ρόλος της Κυπριακής Δημοκρατίας μπορεί να είναι καταλυτικός, με δεδομένο ότι τεράστιου κύρους πετρελαϊκοί κολοσσοί έχουν ήδη λάβει άδεια για εξερεύνηση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ, τροχοδρομούνται οι σχεδιασμοί κατασκευής τερματικού σταθμού υγροποίησης φυσικού αερίου (LNG) και ανάπτυξης - σύνδεσης νέων ενεργειακών δικτύων, ενώ επιπρόσθετα σχεδιάζεται και η πόντιση ηλεκτρικού καλωδίου Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας.

[11]Christou, Odysseas and Constantinos, Adamides. (2013):515.
[12] Βλέπε ομιλία του τέως Υπουργού Άμυνας κ. Φώτη Φωτίου, στη Λάρνακα, 29/01/2014.

Οι προοπτικές αυτές επιβεβαιώνουν την ένταξη της Κύπρου στον περιφερειακό ενεργειακό χάρτη ενδυναμώνοντας σε μεγάλο βαθμό την γεωστρατηγική της θέση, δημιουργούν νέους ορίζοντες συνεργασίας και οικονομικής ανάπτυξης με τα γειτονικά της κράτη, αλλά παράλληλα συντελούν και στην ενδυνάμωση της περιφερειακής σταθερότητας και της ενεργειακής ασφάλειας των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης[13].

[13] Βλέπε ομιλία του τέως Υπουργού Άμυνας κ. Φώτη Φωτίου στη Λάρνακα, 29/01/2014

Κεφάλαιο 2: Το Δίκαιο της Θάλασσας και ΑΟΖ.

Η ιδέα του διαχωρισμού των θαλάσσιων περιοχών υιοθετήθηκε περί τα τέλη του 20ού αιώνα για τον καλύτερο έλεγχο των ναυτικών υποθέσεων, πέραν των εθνικών υδάτων[14]. Με βάση τη Διάσκεψη του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (United Nations Convention on the Law of the Sea), η οποία υπογράφηκε στις 10 Δεκεμβρίου το 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικας, ως Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) ορίζεται η πέραν και παρακείμενη της αιγιαλίτιδας ζώνης περιοχή της οποίας το πλάτος μπορεί να φθάσει μέχρι τα 200 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης, από τις οποίες μετράται το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης[15]. Στην περίπτωση όμως που οι ΑΟΖ δύο κρατών αλληλοεφάπτονται, έγκειται από αυτές να ορίσουν από κοινού τα θαλάσσια τους σύνορα[16].

2.1 Η Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Με την πάροδο των χρόνων αναπτύχθηκε ένα καλά οργανωμένο σώμα του Διεθνούς Δικαίου που διέπει τα θαλάσσια όρια και τα δικαιώματα των κρατών σε σχέση με τους υποθαλάσσιους πόρους[17]. Οι βασικοί κανόνες καθορίζονται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS), την οποία έχουν κυρώσει 162 κράτη μέχρι στιγμής και ο αριθμός αυτός συνεχώς αυξάνεται[18].

Επιπρόσθετα η Ευρωπαϊκή Ένωση, στις 10 Δεκεμβρίου 1998, έχει επικυρώσει την Σύμβαση UNCLOS και ως εκ τούτου αποτελεί μέρος του κοινοτικού κεκτημένου

[14] Λυγερός, Νίκος. Ελληνική ΑΟΖ και στρατηγική. (2014), στο http://elliniki-aoz.blogspot.com.cy/p/aoz-eez.html
[15] Καρυώτης, Θεόδωρος. Η αγωνία της ΑΟΖ συνεχίζεται. Περιοδικό Επίκαιρα, τχ.172. (2012) :83-84,
[16] Λυγερός, Νίκος. Ελληνική ΑΟΖ και στρατηγική (2014).
[17] Emerson, Michael. "Fishing for Gas and more in Cypriot Waters." in *Global Turkey in Europe*. 2012:169.
[18] Nathanson, Roby & Levy, Ro'ee. Natural Gas in the Eastern Mediterranean: Casus Belli or Chance for Regional Cooperation?. IEPN and INSS, Tel-Aviv. (2012):16.

και κατά συνέπεια όλες οι υπό ένταξη χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας, οφείλουν κατά το χρόνο της ένταξής τους να την εφαρμόσουν, εφόσον αποτελεί αναγκαία και ικανή προϋπόθεση για την ένταξη τους[19].

Σύμφωνα με την UNCLOS όλα τα παράκτια κράτη έχουν δικαίωμα να κατέχουν ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα μέχρι 200 ναυτικά μίλια, υπό την προϋπόθεση ότι δεν υπάρχουν επικαλύψεις απαιτήσεων από άλλα γειτονικά κράτη. Ακόμα, υπο περιστάσεις ένα κράτος μπορεί να διεκδικήσει επέκταση της υφαλοκρηπίδας του πέραν των 200 ναυτικών μιλίων, αλλά όσον αφορά την κατάμεστη Ανατολική Μεσόγειο ασφαλώς δεν παρέχεται δυνατότητα για τέτοιες αξιώσεις, λόγω της περιορισμένης της έκτασης[20].

Το άρθρο 74 της UNCLOS ορίζει ότι η οριοθέτηση της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης μεταξύ κρατών με έναντι ή προσκείμενες ακτές πραγματοποιείται κατόπιν συμφωνίας, με το βάση το Διεθνές Δίκαιο. Κατά τη διάρκεια αυτή της μεταβατικής περιόδου και μέχρι να επιτευχθεί μια τέτοια συμφωνία, τα κράτη οφείλουν να προβαίνουν σε κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να συνάψουν προσωρινές διευθετήσεις πρακτικής φύσης ώστε να μην θέσουν σε κίνδυνο ή να παρεμποδίσουν την επίτευξη της τελικής συμφωνίας[21].

Αν όμως έστω και μια ενδιάμεση συμφωνία δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί, τα κράτη μέλη έχουν το δικαίωμα προσφυγής σε ειρηνικούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών όπως είναι το Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης (ICJ), το Διεθνές Δικαστήριο για το Δίκαιο της Θάλασσας (ITLOS) και η διαιτησία[22].

Ένα ιδιαίτερο πρόβλημα όμως που παρουσιάζεται στην περίπτωση της Κύπρου είναι το γεγονός ότι αν και η Κυπριακή Δημοκρατία έχει προσχωρήσει στην κύρωση της UNCLOS αυτό δεν ισχύει για την Τουρκία, κυρίως λόγω των ανεπίλυτων διαφορών

[19] Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, στο www.pio.gov.cy.
[20] Emerson, Michael. (2012):169-170.
[21] UNCLOS III, Part V: Exclusive Economic Zone, Article 74.
[22] Nathanson, Roby & Levy, Ro'ee. (2012):15.

της με την Ελλάδα σε σχέση με τα νερά του Αιγαίου. Ωστόσο, η Σύμβαση του Montego Bay έχει πλέον εξασφαλίσει παγκόσμια αναγνώριση και οι πλείστοι νομικοί θεωρούν τις διατάξεις της για τα θαλάσσια σύνορα και τους υποθαλάσσιους πόρους ως μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου, γεγονός που τις καθιστά δεσμευτικές για όλα τα κράτη, ανεξάρτητα αν έχουν προσχωρήσει στη Σύμβαση του Montego Bay ή όχι[23].

2.2 Η ανακολουθία της Τουρκίας

Η Τουρκία μέχρι σήμερα δεν υπέγραψε ούτε προσχώρησε στην Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Ωστόσο, ατύπως ακολουθεί τις πρόνοιες της Σύμβασης στον καθορισμό θαλάσσιων ζωνών. Συγκεκριμένα, περί τα τέλη του 1986 υιοθέτησε ΑΟΖ στη Μαύρη Θάλασσα, συμφωνώντας με την τότε Σοβιετική Ένωση για τις επικαλυπτόμενες περιοχές με βάση της μέθοδο της μέσης γραμμής και σε μεταγενέστερο στάδιο προχώρησε σε παρόμοια συμφωνία με τη Βουλγαρία και Ρουμανία[24].

Έτσι, ενώ η Τουρκία δημιούργησε προηγούμενο στη Μαύρη Θάλασσα ερχόμενη σε συμφωνία με παρευξείνια κράτη για την οριοθέτηση της ΑΟΖ της σε μια "κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα"[25] όπως είναι η Μαύρη Θάλασσα, αρνείται να πράξει το ίδιο και στη Μεσόγειο, η οποία χαρακτηρίζεται από το ίδιο καθεστώς.

2.3 Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

Όλα τα νησιά και οι νησίδες, με εξαίρεση τους βράχους που δεν μπορούν να έχουν δική τους οικονομική ζώνη, διαθέτουν ΑΟΖ και αυτή καθορίζεται με τον ίδιο

[23] Emerson, Michael. (2012):169-170.
[24] Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, στο www.pio.gov.cy.
[25] Το άρθρο 122 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 ορίζει ότι: «κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα είναι κόλπος, λεκάνη ή θάλασσα που περιβάλλεται από δύο ή περισσότερα κράτη και συνδέεται με άλλη θάλασσα ή με ωκεανό με μια στενή λωρίδα ή που αποτελείται εξ ολοκλήρου ή κατ' εξοχήν από τις αιγιαλίτιδες ζώνες και τις αποκλειστικές οικονομικές ζώνες δύο ή περισσότερων κρατών».

ακριβώς τρόπο που καθορίζεται και για τις ηπειρωτικές περιοχές. Η ύπαρξη της ΑΟΖ είναι δυνατή μόνο κατόπιν ανακήρυξης των κυριαρχικών δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους, λόγω του ότι βρίσκεται πέραν των εθνικών χωρικών υδάτων[26].

Εντός αυτής το κράτος μπορεί να ασκεί τα κυριαρχικά του δικαιώματα σε σχέση με την εξερεύνηση, εκμετάλλευση, διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πηγών ζώντων ή μη, των υδάτων, του βυθού και υπεδάφους της θάλασσας, καθώς επίσης και κυριαρχικά δικαιώματα σε σχέση με την εξερεύνηση και οικονομική εκμετάλλευση των ρευμάτων και των ανέμων[27].

Στη σημερινή εποχή 137 παράκτια κράτη διαθέτουν ΑΟΖ, η Ευρωπαϊκή Ένωση την έχει επίσης αποδεχτεί και πολλά παράκτια κράτη-μέλη της έχουν υιοθετήσει ΑΟΖ 200 μιλίων[28].

Η σημασία της ΑΟΖ είναι ουσιαστικής σημασίας, αφού σε περίπτωση που όλα τα παράκτια κράτη εξασκούσαν το σημαντικό αυτό δικαίωμα τότε η περιοχή που θα τους άνηκε θα κάλυπτε το 35.8% της παγκόσμιας θαλάσσιας επιφάνειας. Μέσα στις ζώνες αυτές περιλαμβάνεται το 90% της παγκόσμιας αλιείας, το 67% του πετρελαίου και το 10% των πολυμεταλλικών κονδύλων και επομένως εύκολα γίνεται κατανοητή η κρίσιμη σημασία της ΑΟΖ για το Δίκαιο της Θάλασσας, αλλά παράλληλα και για την παγκόσμια οικονομία και τις διεθνείς σχέσεις[29].

2.4 Η ΑΟΖ ως στρατηγικό εργαλείο

Στην περίπτωση της Κύπρου η ΑΟΖ δεν αποτελεί απλά ένα οικονομικό παράγοντα, αλλά πρόκειται για ένα σημαντικό στρατηγικό εργαλείο, όσον αφορά τις σχέσεις της με τα άλλα κράτη. Η υποβολή αιτήσεων στους γύρους αδειοδότησης για τα

[26] Λυγερός, Νίκος. Νοητική χρονοστρατηγική. Εκδόσεις Ignitions. (2015):34-35.
[27]Καρυώτης, Θεόδωρος. (2012): 83-84.
[28]Ibid:83-84.
[29] Καρυώτης, Θεόδωρος, «Το Φάντασμα της ΑΟΖ» στο βιβλίο *ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, Από τη Στρατηγική Κίνηση στην Οικονομική Λύση*. (2012): 28

θαλάσσια οικόπεδα της Κύπρου από τεράστιου κύρους εταιρείες / κοινοπραξίες που προέρχονται από διάφορες χώρες του κόσμου σημαίνει αυτόματα την επίσημη αναγνώριση της κυπριακής ΑΟΖ ανά το παγκόσμιο και εξαναγκάζει την Τουρκία σε μια «de facto αναγνώριση»[30].

Επιπρόσθετα, η εδραίωση της κυπριακής ΑΟΖ και το δικαίωμα εκμετάλλευσης του φυσικού της πλούτου που συνεπάγεται, εκτός από τα οικονομικά ωφελήματα και την ενεργειακή της ανεξαρτησία που προσφέρει στην Κυπριακή Δημοκρατία, προφανώς της δίνει και την ευκαιρία να διεκδικήσει έμπρακτα την απελευθέρωσή της με προφανώς καλύτερους όρους και προοπτικές.

[30] Λυγερός Νίκος.Η Κυπριακή ΑΟΖ ως στρατηγικό εργαλείο, στο http://lygeros.org/articles.php?n=25579 &l=gr

Κεφάλαιο 3: Η περίπτωση της Κύπρου.

Με απώτερο στόχο την ενεργειακή αυτάρκεια, την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και την διασφάλιση του γεωστρατηγικού ρόλου του κράτους στην περιοχή, τα τελευταία χρόνια η Κυπριακή Δημοκρατία προβαίνει συστηματικά σε δράσεις έρευνας, αξιολόγησης και αξιοποίησης του ορυκτού ενεργειακού πλούτου που βρίσκεται εντός των ορίων της κυπριακής ΑΟΖ[31].

Οι αρχικές προσπάθειες χρονολογούνται περίπου από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα και αφορούσαν κυρίως σεισμικές έρευνες, χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Μεταγενέστερα, τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα από τον εντοπισμό φυσικού αερίου στο οικόπεδο 12 με το πέρας του 1ου γύρου αδειοδοτήσεων, σε συνδυασμό με την πρόσφατη ανακάλυψη του γιγαντιαίου κοιτάσματος Zhor στην αιγυπτιακή ΑΟΖ στα όρια με την κυπριακή, προσδίδουν νέες ευοίωνες προοπτικές για την ύπαρξη μεγάλων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων εντός της κυπριακής ΑΟΖ.

3.1 Οι αρχικές προσπάθειες.

Οι προσπάθειες προς εντοπισμό υδρογονανθράκων στην Κύπρο δεν αποτελούν πρόσφατο γεγονός, αλλά έχουν απαρχή από το έτος 1938 με τις γεωλογικές και γεωφυσικές έρευνες της εταιρείας Πετρελαίου του Ιράκ σε διάφορες περιοχές της Κύπρου, χωρίς όμως ιδιαιτέρως ενθαρρυντικά αποτελέσματα[32].

Λίγα χρόνια αργότερα ακολούθησαν και τέσσερεις ανεπιτυχείς γεωτρήσεις στο έδαφος της Δημοκρατίας. Συγκεκριμένα έγιναν δύο γεωτρήσεις μεταξύ των ετών 1949-1957, στα νότια του χωριού Μονή στη Λεμεσό και στην περιοχή Τσερίου στην Λευκωσία από την εταιρεία Oil Prospectors Ltd και ακολούθως στις περιοχές

[31] Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, στο www.pio.gov.cy
[32] Κασίνης, Σόλων. Έρευνα Υδρογονανθράκων εντός της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας – Νέες Προοπτικές. Παρουσίαση στο Ινστιτούτο Νέων Κύπρου. Λευκωσία, 05 Νοεμβρίου 2011

Αρχάγγελος, Λευκωσία και στο κατεχόμενο Λευκόνοικο, από την εταιρεία Forest Oil Corporation, κατά τα έτη 1957-1970[33].

Σε μεταγενέστερο στάδιο, έγιναν και οι πρώτες σεισμολογικές έρευνες σε βάθος που δεν ξεπερνούσε τα 200 μέτρα στην θαλάσσια περιοχή της Κύπρου, ενώ επιπρόσθετα κατά τα έτη 1985–1987 διεξήχθηκαν και νέες σεισμολογικές έρευνες από τη Σοβιετική Ακαδημία Επιστημών[34]. Επιπρόσθετα, κατά την περίοδο 2006-2009, η Κυπριακή Δημοκρατία σε συνεργασία με τη Νορβηγική εταιρεία PGS (Petroleum Geo-Services) διεξήγαγε εκτεταμένες σεισμικές έρευνες στην Αποκλειστική Οικονομική της Ζώνη, όπου συνολικά συλλέχθηκαν 19.000 χιλιόμετρα δισδιάστατων και 659 τετραγωνικά χιλιόμετρα τρισδιάστατων σεισμικών δεδομένων[35].

3.2 Αδειοδοτήσεις.

Οι σημαντικότερες όμως προσπάθειες της Κυπριακής Δημοκρατίας για την αναζήτηση υδρογονανθράκων έχουν απαρχή το έτος 2006, σε μια εξερεύνηση δεκατριών τεμαχίων στα ανοικτά της νότιας ακτής του νησιού[36]. Στο πλαίσιο του 1ου γύρου αδειοδοτήσεων, που διεξήχθηκε το έτος 2007 στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Δημοκρατίας, συμπεριλήφθηκαν τα 11 από τα 13 οικόπεδα και υποβλήθηκαν συνολικά 3 αιτήσεις[37]. Τελικά, τον Οκτώβριο του 2008, χορηγήθηκε μόνο μία διερευνητική άδεια στην εταιρεία Noble Energy για το τεμάχιο 12 και μετά το τέλος των εργασιών ανόρυξης της πιο πάνω εταιρείας, ανακοινώθηκε τον Δεκέμβριο του

[33] Κασίνης, Σόλων. Έρευνα Υδρογονανθράκων εντός της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας – Νέες Προοπτικές. Παρουσίαση στο Ινστιτούτο Νέων Κύπρου. Λευκωσία, 05 Νοεμβρίου 2011.
[34] Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού. (ΑνΑΔ). (2012):14
[35] Ibid:14
[36] Gürel Ayla, Kahveci Hayriye and Tzimitras Harry. «How to build confidence over energy issues in the context of a cyprus settlement? » in Energy in the Eastern Mediterranean – Promise or Peril? Egmont Paper 65. Academia Press (2014):59.
[37] Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού (ΑνΑΔ). (2012):15

2011 η ανακάλυψη σημαντικού όγκου φυσικού αερίου στο τεμάχιο 12, με μέσο όρο τα εφτά τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια[38].

Η ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου εντός του οικοπέδου 12 έδωσε και το έναυσμα για την έναρξη του δεύτερου γύρου αδειοδοτήσεων, ο οποίος πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο Φεβρουαρίου – Μάιου 2012, συγκεντρώνοντας το ενδιαφέρον κολοσσιαίων ενεργειακών εταιρειών όπως η Gazprom, Total, ENI, ENEL, Woodside, EDF/Edison και PETRONAS[39].

Στον Β΄ γύρο αδειοδότησης υποβλήθηκαν 15 συνολικά αιτήσεις για 12 τεμάχια, από εταιρείες/ κοινοπραξίες που ανήκουν σε 33 χώρες[40]. Στις 30 Οκτωβρίου 2012 το Υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε την καταρχήν χορήγηση άδειας στην την κοινοπραξία ENI-KOGAS για τα τεμάχια 2&3, στην κοινοπραξία της γαλλικής εταιρείας TOTAL σε συνεργασία με τις ρωσικές εταιρείες Novatek και GP Global Resources για το τεμάχιο 9 και στην TOTAL για το τεμάχιο 11[41].

Στις 24/03/16, η Κυπριακή Δημοκρατία προκήρυξε επίσημα και τον τρίτο γύρο αδειοδότησης στην κυπριακή ΑΟΖ με ταυτόχρονες δημοσιεύσεις στην Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας και στην αντίστοιχη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε σχέση με τις άδειες για έρευνα και εκμετάλλευση των τεμαχίων 6, 8 και 10[42]. Επιπρόσθετα η κυπριακή κυβέρνηση προχώρησε και στην παράταση για δύο επιπλέον χρόνια των δικαιωμάτων της κοινοπραξίας ENI-KOGAS για έρευνα και εκμετάλλευση στα οικόπεδα 2, 3 και 9[43].

---

[38] Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, στο www.pio.gov.cy

[39] Τσακίρης, Θεόδωρος. «Οι προοπτικές Ανάπτυξης του Κυπριακού Αερίου μετά τον Γύρο Εκχωρήσεων», (2013), στο http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/02/Tsakiris-Thoeodore.pdf,

[40] Kassinis, Solon. *Cyprus Energy Sector – Upstream Development Prospects in the Eastern Mediterranean*. Mediterranean oil & gas conference, 28 & 29 May 2012, Athens, Greece

[41] Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού (ΑνΑΔ). (2012):15.

[42] Θεοχαρίδης, Πέτρος / ΚΥΠΕ. Άρθρο στην εφημερίδα Φιλελεύθερος, 24/03/16. «Τα τεμάχια 6, 8 και 10 στον Γ΄ Γύρο Αδειοδότησης- Ο Ερατοσθένης καθόρισε τον Γ' γύρο αδειοδότησης».

[43] Καστριώτης, Γιάννης. «Η τριμερής Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ μπαίνει σφήνα στο φλερτ Ερντογάν – Νετανιάχου», 19/9/16, στο http://www.ethnos.gr/politiki/arthro/64310862/

Οι σημαντικότεροι παράγοντες που ώθησαν την κυβέρνηση στην άμεση διεξαγωγή του 3ου γύρου αδειοδοτήσεων, παρά τη δύσκολη συγκυρία λόγω των χαμηλών τιμών του πετρελαίου, ήταν η ύπαρξη γεωλογικών δομών στα κυπριακά τεμάχια που πηγάζουν από το υποθαλάσσιο όρος Ερατοσθένης και προσομοιάζουν με το αιγυπτιακό κοίτασμα Zhor, αλλά και το σοβαρό και πιεστικό ενδιαφέρον πετρελαϊκών κολοσσών όπως η Exxon Mobil, TOTAL, ENI, STATOIL και SHELL[44].

Συνολικά οκτώ εταιρείες και κοινοπραξίες υπέβαλαν τις προτάσεις τους στον τρίτο γύρο αδειοδότησης, διεκδικώντας τεμάχια στην κυπριακή ΑΟΖ. Συγκεκριμένα, η κοινοπραξία ENI/TOTAL υπέβαλε αίτηση για το τεμάχιο 6, οι κοινοπραξίες ENI/TOTAL και Exxon/Mobil/Qatar Petroleum καθώς και η Statoil υπέβαλαν αίτηση για το τεμάχιο 10 και τέλος, η ENI σε συνεργασία με την κοινοπραξία Delek Drilling/Avner Oil/Capricorn Oil υπέβαλαν αίτηση για το τεμάχιο 8[45].

Στις ενδιαφερόμενες εταιρείες παραχωρήθηκε διορία 4 μηνών για υποβολή ενδιαφέροντος και στη συνέχεια θα χρειαστεί περίοδος έξι μηνών προκειμένου το Υπουργικό Συμβούλιο να λάβει αποφάσεις για την παραχώρηση των αδειών[46]. Με το πέρας του Γ` γύρου αδειοδότησης, η Κυπριακή Δημοκρατία αναμένεται να έχει 7 αδειοδοτημένα τεμάχια.

Σύμφωνα με τον πρώην Διευθυντή Ενέργειας της Κυπριακής Δημοκρατίας, Σόλων Κασσίνη (2016), η απόφαση της κυβέρνησης για την διεξαγωγή του 3ου γύρου αδειοδοτήσεων ήρθε σε λανθασμένη χρονική στιγμή, χαρακτηρίζοντας την ως "πολύ τολμηρή". Συγκεκριμένα στήριξε την θέση του στο γεγονός ότι οι τρέχουσες διακοινοτικές συνομιλίες για την επίλυση του κυπριακού σε συνδυασμό με τις πολύ

[44] Καστριώτης, Γιάννης. «Η τριμερής Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ μπαίνει σφήνα στο φλερτ Ερντογάν – Νετανιάχου», 19/9/16, στο http://www.ethnos.gr/politiki/arthro/64310862/

[45] Κολοσσοί στην ΑΟΖ με κυβερνητική σφραγίδα. Ο Γιώργος Λακκοτρύπης επιβεβαίωσε την συμμετοχή της ExxonMobil, στο http://www.inbusinessnews.com/inbusiness/news/business/energy/anakoinothhkan-oi-etaireies -gia-ton-g%E2%80%99-gyro-adeiodothshs

[46] Θεοχαρίδης, Πέτρος. Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 25/03/16. « Εκατομμύρια έδωσαν ΕΧΧΟΝ και BP και BG για τα σεισμογραφικά - Τα τεμάχια 6, 8, 10 στον τρίτο γύρο αδειοδότησης για φυσικό αέριο».

χαμηλές διεθνώς τιμές του πετρελαίου επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τόσο το ενδιαφέρον των εταιρειών για επενδύσεις, αλλά και στο μέγεθος των επενδύσεων, παράγοντες που όφειλε να αξιολογήσει η κυβέρνηση προτού βιαστεί να προχωρήσει στην προκήρυξη του 3ου γύρου αδειοδοτήσεων[47].

Επιπρόσθετα, ο Υπουργός Ενέργειας Κ. Λακκοτρύπης σε συνέντευξή του στις 28.07.2016, αποκάλυψε ότι το κυπριακό πρόβλημα και οι επενδύσεις ορισμένων εταιρειών στην Τουρκία, απέτρεψαν αρκετούς πολυεθνικούς ενεργειακούς κολοσσούς να επιδείξουν ενδιαφέρον στον Γ' γύρο αδειοδοτήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ[48].

Από την άλλη όμως πλευρά, με μια κίνηση υψηλής στρατηγικής, η Κυπριακή Δημοκρατία εξαίρεσε από τον 3ο γύρο αδειοδοτήσεων το θαλάσσιο οικόπεδο 7 στο οποίο σύμφωνα με την εταιρεία Spectrum και τις εκτιμήσεις της κυπριακής κυβέρνησης φαίνεται να υπάρχει ένας στόχος φυσικού αερίου ακόμα και 5 φορές μεγαλύτερος από το κοίτασμα Zhor.

Την ενέργεια αυτή της Δημοκρατίας επικρότησαν οι καθηγητές Κοινοφάγος, Λυγερός και Φώσκολος (2016), υποστηρίζοντας ότι ο υπεργιγαντιαίος αυτός κυπριακός στόχος κοιτάσματος είναι πολύ σημαντικό να παραμείνει ως στρατηγικό απόθεμα για την Κύπρο, με δεδομένο ότι σε περίπτωση που η αναμενόμενη έρευνα υδρογονανθράκων στην περιοχή οδηγήσει σε νέες σημαντικές ανακαλύψεις, τα στρατηγικά αυτά αποθέματα θα πάρουν στο μέλλον πολύ μεγαλύτερη γεωπολιτική και οικονομική αξία[49].

---

[47] Κασίνης, Σόλων. Εφημερίδα Ρεπόρτερ online. 04.04.16, «Επιφυλάξεις Κασίνη για τον γ' γύρο αδειοδοτήσεων της Κύπρου».

[48] Καπαρτή Δόνα. Κολοσσοί "έκαναν πίσω" από την ΑΟΖ λόγω Κυπριακού. 28.07.2016, στο http://www.sigmalive.com/news/energia/350857/kolossoi-quotekanan-pisoquot-apo-tin-aoz-logo-kypriakou

[49] http://energy.reporter.com.cy/gas/ article/71643/to-kypriako-thavma-biognoys-fysikoy-aerioy. «Το κυπριακό θαύμα βιογενούς φυσικού αερίου.», (01/08/2016).

3.3 Νομικό / θεσμικό πλαίσιο στην Κύπρο.

Το βασικό νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την χορήγηση αδειών έρευνας, αναζήτησης και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι ο Περί Υδρογονανθράκων (Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση) Νόμος του 2007 (4(I)/2007), μαζί με τους τροποποιητικούς Νόμους του 2013-15[50] και οι κανονιστικές διοικητικές πράξεις 51/2007 και 113/2009[51]. Με το νομοθετικό αυτό πλαίσιο επιτεύχθηκε η εναρμόνιση με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία, τέθηκαν οι όροι και οι διαδικασίες σε σχέση με την χορήγηση των αδειών αναζήτησης, έρευνας και εκμετάλλευσης και παράλληλα θεσπίστηκαν τα αρμόδια θεσμικά όργανα για τις αδειοδοτήσεις.

Αρμόδια για θέματα ενέργειας στην Κύπρο είναι η Υπηρεσία Ενέργειας του Υπουργείου Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού, η οποία στα πλαίσια των καθηκόντων της παρακολουθεί και συντονίζει την προσφορά ενέργειας για οικιακούς σκοπούς, συμβάλλει στην εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής για θέματα ενέργειας στην Κύπρο, προγραμματίζει και εφαρμόζει προγράμματα για την εξοικονόμηση ενέργειας και παράλληλα παρέχει βοήθεια στη διαμόρφωση της εθνικής ενεργειακής πολιτικής σε συνεργασία με τους άλλους εμπλεκόμενους φορείς[52].

Επίσης, κατά έτος 2007 συστάθηκε και η Δημόσια Επιχείρηση Φυσικού Αερίου (ΔΕΦΑ), η οποία αποτελεί ένα νέο ανεξάρτητο φορέα ιδιωτικού δικαίου, τον αποκλειστικό έλεγχο του οποίου διατηρεί η Κυπριακή Δημοκρατία. Στα πλαίσια του περί υδρογονανθράκων Νόμου του 2007, Ν.199(I)/2007 και σε συνδυασμό με την Απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, του 2008, Αρ. Απόφασης 67.366, ανατέθηκε

[50] Ο περί Υδρογονανθράκων (Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση) (Τροποποιητικός) Νόμος του 2015, Ν. 186(I)/2015.
[51] Επίσημη εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Παράρτημα Τρίτο μέρος Ι. 26.1.2007,13.3.2009. Κανονιστικές Διοικητικές πράξεις. (Κ.Γ.Π. 51/2007, 113/2009).
[52] Βλέπε Ιστοσελίδα Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίας Βιομηχανίας και Τουρισμού, στο www.mcit.gov.cy/

στην ΔΕΦΑ η καθολική εισαγωγή και η διάθεση του φυσικού αερίου εντός της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Βασική αποστολή της ΔΕΦΑ, κυρίως στα αρχικά στάδια της λειτουργίας της, είναι η εισαγωγή και διασφάλιση των αναγκαίων ποσοτήτων φυσικού αερίου για των κάλυψη των ενεργειακών αναγκών του νησιού και παράλληλα η ασφαλής και αδιάλειπτη παροχή φυσικού αερίου τους κύριους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας της Κυπριακής Δημοκρατίας.[53]

Επιπρόσθετα, κατά το έτος 2013, δημιουργήθηκε και η Εταιρεία Υδρογονανθράκων Κύπρου (Ε.Υ.Κ.) με αυξημένους ρόλους και αρμοδιότητες, αντικαθιστώντας την ΚΡΕΤΥΚ που συστάθηκε ένα χρόνο προηγουμένως. Πλέον η συμμετοχή της Ε.Υ.Κ δεν περιορίζεται στον τομέα της διαχείρισης των κερδών από την εξόρυξη των υδρογονανθράκων όπως στην περίπτωση της ΚΡΕΤΥΚ, αλλά αναλαμβάνει εποπτικό ρόλο ως παρατηρητής στις επιτροπές διαχείρισης που δημιουργήθηκαν ή θα δημιουργηθούν, μπορεί να συμμετέχει ή να προβαίνει η ίδια στην έρευνα, εξόρυξη και πώληση του μεριδίου υδρογονανθράκων που ανήκουν στην Δημοκρατία, θα έχει συμμετοχή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς στον τερματικό σταθμού υγροποίησης φυσικού αερίου που σχεδιάζεται να γίνει καθώς και παράλληλα συμμετοχή στις συμφωνίες για τους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου[54].

Επιπλέον, το Υπουργικό Συμβούλιο πρόσφατα ενέκρινε και το νομοσχέδιο για την ίδρυση Εθνικού Ταμείου Επενδύσεων, το οποίο θα αποτελέσει το πλαίσιο της διαχείρισης των μελλοντικών εσόδων από το φυσικό αέριο, για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής του κράτους για την μελλοντική οικονομική ανάπτυξη[55]. Το ταμείο αυτό προορίζεται για να εξασφαλίσει τις μελλοντικές γενιές, μέσω της

[53] http://www.defa.com.cy/el/. «Δημόσια Επιχείρηση Φυσικού Αερίου (ΔΕΦΑ) – Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ», (2015).
[54] http://energypress.gr/news/ allazei-onoma-katastatiko-kai-rolo-i-kretyk. «Αλλάζει όνομα, καταστατικό και ρόλο η ΚΡΕΤΥΚ». (04/10/2013)
[55] Onoufriou, Toula. *Cyprus – a Future Energy Hub?* Eastern Mediterranean Energy Project. German Marshall Fund: USA. (2012):3

σταδιακής μείωσης του δημόσιου χρέους και παράλληλα με προσεγμένες επενδύσεις εκτός Κύπρου[56].

Όπως υποστηρίζει ο Τσακίρης (2013), η δημιουργία των θεσμικών αυτών δικλείδων ασφαλείας είναι πολύ σημαντική καθότι δημιουργούν συνθήκες διαφάνειας και ανταγωνιστικότητας στις διαδικασίες, συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό στη δυναμική προσέλκυσης επενδυτών και πολυεθνικών εταιρειών.

[56] Πηλείδου, Μαρία. «Το Εθνικό Ταμείο Επενδύσεων στην Βουλή». 19/09/2016, στο http://energy. reporter.com. cy/gas/article/72599 /to-ethniko-tameio-ependyseon-stin-boyli

Κεφάλαιο 4: Οι σημαντικές συμφωνίες στον τομέα των υδρογονανθράκων.

Τα πιο σημαντικά βήματα στην πορεία για εξεύρεση υδρογονανθράκων στην κυπριακή Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη έγιναν κατά τα έτη 2000 - 2010. Κατά την περίοδο αυτή κηρύχθηκε επίσημα η Κυπριακή ΑΟΖ με τον Νόμο 64(Ι) 2004 και υπογράφτηκαν πολύ σημαντικές συμφωνίες οριοθέτησης της ΑΟΖ με Αίγυπτο, Λίβανο και Ισραήλ[57], χωρίς τις οποίες η προσπάθεια για ανάπτυξη και εμπορική εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων εντός της θαλάσσιας περιοχής της Κύπρου θα ήταν ανέφικτη.

Επιπρόσθετα, η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε μεταγενέστερα και άλλες πολύ σημαντικές ενεργειακές συμφωνίες με τα γειτονικά της κράτη, οι οποίες αναμφίβολα θα συμβάλουν σε μεγάλο βαθμό στην προσπάθεια της για εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου φυσικού της πλούτου, θα προωθήσουν την ανάπτυξη της σε πολλούς τομείς και ενίσχυσαν σε μεγάλο βαθμό τη γεωστρατηγική της θέση.

Η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων αποτελεί ένα πολύπλοκο πάζλ εξαρτημένων παραγόντων και προκύπτει σαφώς η ανάγκη για συνεργασία μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν, όπως για παράδειγμα στην δημιουργία των ενεργειακών υποδομών, τις μεταφορές και την εξαγωγή των ενεργειακών πόρων, η συνεργασία είναι επιβεβλημένη, αφού οι πλείστες από αυτές τις ενέργειες αυτές είναι διασυνοριακές[58].

Ως εκ τούτου, το φυσικό αέριο που εντοπίστηκε στην Ανατολική Μεσόγειο προσφέρει μια σπάνια ευκαιρία στις χώρες της περιοχής για να αποκομίσουν αμοιβαία οφέλη μέσα από την σύναψη εμπορικών σχέσεων μεταξύ τους, οι οποίες θα μπορούσαν να διασφαλίσουν την οικονομική και πολιτική σταθερότητα σε μία από τις πιο πολιτικά ασταθείς περιοχές του κόσμου[59].

---

[57] Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού (ΑνΑΔ). (2012):14.
[58] Sami Andoura and David Koranyi. Introduction: Energy in the Eastern Mediterranean – Promise or Peril? Egmont Paper 65. Academia Press, (2014):5.
[59] El-Katiri, Laura and Fattouh, Bassam. The east Mediterranean: the Middle East's last hydrocarbon frontier. Egmont Paper 65. Academia Press (2014):9.

Από κυπριακής πλευράς όμως η αναγκαιότητα για τη συμμετοχή στις νεοσυσταθείσες περιφερειακές συμμαχίες είναι επιβεβλημένη για πολλούς και διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένης και της ασφάλειας.

Για παράδειγμα οι πολύ-επίπεδες συμφωνίες που έχει υπογράψει η Κύπρος με το Ισραήλ, Ελλάδα και Αίγυπτο, με κεντρικό στοιχείο την ενεργειακή συνεργασία, περιλαμβάνουν τη συνεργασία σε μια σειρά από σημαντικά ζητήματα, όπως το εμπόριο και τον τουρισμό. Ως αποτέλεσμα, πέρα από τα συλλογικά οφέλη σε διάφορους τομείς, καθιστούν και την Κύπρο μέλος μιας ευρύτερης περιφερειακής συμμαχίας, η οποία παρέχει έμμεση διπλωματική και πολιτική ασφάλεια και στήριξη στην Κυπριακή Δημοκρατία, έναντι των απειλών της Τουρκίας.[60]

4.1 Συμφωνίες Κύπρου για οριοθέτηση της ΑΟΖ.

Με δεδομένο ότι το καθεστώς της ΑΟΖ δεν είναι επαρκές για να οριοθετηθούν τα θαλάσσια όρια στη Μεσόγειο Θάλασσα και αφού ιστορικά δεν υπάρχουν ναυτιλιακές συμφωνίες στην περιοχή, απαιτούνται συμφωνίες οριοθέτησης μεταξύ των χωρών για την παροχή βεβαιότητας και σαφήνειας στους δυνητικούς επενδυτές. Η Κυπριακή Δημοκρατία υπήρξε η ηγετική μορφή στην την σύναψη τέτοιων συμφωνιών στην περιοχή[61].

Η πρώτη Συμφωνία για οριοθέτηση της κυπριακής ΑΟΖ υπεγράφη μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας με την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου, στις 17 Φεβρουαρίου 2003 και κυρώθηκε με το νόμο 15(ΙΙΙ)/2003. Η Συμφωνία αυτή πραγματοποιήθηκε με βάση τις πρόνοιες της UNCLOS ’82 και βασίστηκε στην αρχή

[60] Tziarras, Zenonas, and Mitchell Gabriel. "Full of Gas, Full of Problems: The Eastern Meditteranean's Hydrocarbon Showdown." *The National Interest* 1, no. 06 (2015):4

[61] Nathanson, Roby & Levy, Ro'ee. Natural Gas in the Eastern Mediterranean: Casus Belli or Chance for Regional Cooperation?. IEPN and INSS, Tel-Aviv, (2012):23

της «μέσης γραμμής», όπου κάθε σημείο της απέχει εξίσου από τα πλησιέστερα σημεία των γραμμών βάσης των δύο κρατών[62].

Αντίστοιχες Συμφωνίες για την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης υπογράφθηκαν με τη Δημοκρατία του Λιβάνου Ιανουάριο του 2007, η οποία όμως ακόμα δεν επικυρώθηκε από το κοινοβούλιο του Λιβάνου, και μεταγενέστερα με το Ισραήλ, τον Δεκέμβριο του 2010[63]. Οι Συμφωνίες αυτές βασίστηκαν στη διεθνώς αποδεκτή αρχή της μέσης γραμμής και έγιναν σύμφωνα με τους όρους της Σύμβασης του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας[64].

4.2 Οι αβάσιμοι ισχυρισμοί της Τουρκίας.

Παραβλέποντας το Δίκαιο της Θάλασσας, η Τουρκία δεν αναγνωρίζει τη νομιμότητα των συμφωνιών ΑΟΖ που έχει η υπογράψει η Κύπρος με την Αίγυπτο, Λίβανο και Ισραήλ[65] προφασιζόμενη ότι από τη στιγμή που η Κυπριακή Δημοκρατία παραμένει ένα διαιρεμένο νησί, δεν μπορεί η ελληνοκυπριακή πλευρά να εκπροσωπεί τα συμφέροντα ολόκληρου του νησιού, όπως θα γινόταν σε περίπτωση ενός επανενωμένου κράτους με ενιαία ΑΟΖ[66].

Επιπρόσθετα, η Τουρκία θέτει ισχυρισμούς υφαλοκρηπίδας και οριοθετεί τις δικές της επικαλυπτόμενες περιοχές της υφαλοκρηπίδας στα δυτικά της Κύπρου, με μια μέση γραμμή μεταξύ της Τουρκίας - Αιγύπτου, η οποία εν μέρει επικαλύπτει τα οικόπεδα 1, 4, 6, και 7 της κυπριακής ΑΟΖ[67]. Η Τουρκία με τον τρόπο αυτό αγνοεί την υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας και αμφισβητεί την ΑΟΖ της, με την πρόφαση

[62] Κασίνης, Σόλων. Διάλεξη με θέμα «Πρόσφατες εξελίξεις στον Τομέα των Υδρογονανθράκων» στον Σύλλογο Αποφοίτων Ανωτέρων Σχολών Ζώδιας,. 22/01/2012, στο http://omiloszodeiaton.org/
[63] Κασίνης, Σόλων. (22/01/2012), στο http://omiloszodeiaton.org/
[64] Βλέπε Ιστοσελίδα Γραφείου Τύπου και πληροφοριών, στο www.pio.gov.cy/
[65] Henderson, Simon. "Natural gas export options for Israel and Cyprus." *Washington Institute. September* 13 (2013):6.
[66] Emerson, Michael. "Fishing for Gas and more in Cypriot Waters." *Global Turkey in Europe* (2012):170
[67] Ibid :170.

ότι ένα μικρό νησί το οποίο δεν έχει δικαιώματα για ΑΟΖ πέραν των 12 ναυτικών μιλιών[68].

Ένα τέτοιο όμως επιχείρημα δυνατό να είχε κάποια υπόσταση σε περίπτωση που αφορούσε κάποιο μικρό-ακατοίκητο νησί ή βράχια και όχι βέβαια την περίπτωση ενός ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους, όπως είναι η Κυπριακή Δημοκρατία[69].

4.3 Ενεργειακές συμφωνίες με Αίγυπτο

Ένα πολύ σημαντικό βήμα για την προσπάθεια της Κύπρου για εκμετάλλευση του υποθαλάσσιου της πλούτου αποτελεί και η συμφωνία με την Δημοκρατία της Αιγύπτου, η οποία υπογράφθηκε στις 4 Μαΐου 2006, για την κοινή αναπτυξιακή πολιτική και συνεκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων που εκτείνονται εκατέρωθεν της μέσης γραμμής[70] και το Μνημόνιο Συναντίληψης για συνεργασία των δύο χωρών στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου που υπογράφτηκε το 2015.

Το Μνημόνιο αυτό θα διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τη συνεργασία των δύο χωρών στην ανάπτυξη και εκμετάλλευση του κοιτάσματος «Αφροδίτη» στο Τεμάχιο 12 της κυπριακής ΑΟΖ, αξιοποιώντας τις υφιστάμενες υποδομές της Αιγύπτου, προς αμοιβαίο όφελος των δύο κρατών[71].

Επιπρόσθετα, περί τα τέλη Αυγούστου 2016, η Κυπριακή κυβέρνηση σύναψε ακόμα μια εξαιρετικής σημασίας συμφωνία με το Κάιρο για την αξιοποίηση του κυπριακού φυσικού αερίου, η οποία αφορά την απευθείας μεταφορά του αερίου από

[68] Henderson, Simon. (2013):6.
[69] Emerson, Michael. (2012) :170.
[70] Κασίνης, Σόλων. (22/01/12) στο http://omiloszodeiaton.org/
[71] Ιστοσελίδα υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου Βιομηχανίας και Τουρισμού, στο http://www.mcit.gov.cy

την κυπριακή αποκλειστική οικονομική ζώνη, δια μέσου υποθαλάσσιου αγωγού στην Αίγυπτο[72].

Η συμφωνία αυτή θεωρείται καταλυτικής σημασίας για την πορεία του κοιτάσματος «Αφροδίτη», αφού οι διαχειρίστριες εταιρείες με ποσοστό 33%, Noble, Shell (BG) και Delek θα νιώθουν πλέον ασφάλεια για να κινηθούν προς την κατεύθυνση της εξόρυξης των κοιτασμάτων, μια διαδικασία που η κυπριακή κυβέρνηση έθεσε ως στόχο να επιτευχθεί πριν το 2020[73].

4.4 Ανάπτυξη πολιτικών και επιχειρησιακών δεσμών με Ισραήλ.

Επιπρόσθετα, η Κυπριακή Δημοκρατία από το έτος 2012 εγκαθίδρυσε πολύ σημαντικούς πολιτικούς και επιχειρησιακούς δεσμούς με το Ισραήλ. Μεταξύ αυτής της περιόδου, πολλές συμφωνίες συνεργασίας έχουν υπογραφεί από τις κυβερνήσεις των δύο κρατών. Η συνεργασία με το Ισραήλ επικεντρώνεται στην κοινή ανάπτυξη, την υποδομή για την επεξεργασία, μεταφορά και εμπορία του φυσικού αερίου, καθώς και τις κοινές ενέργειες που σχετίζονται με την ασφάλεια των ενεργειακών εγκαταστάσεων αλλά και την ασφάλεια των δύο κρατών[74].

4.5 Τριμερής διάσκεψη Κύπρου – Ελλάδας – Αίγυπτου.

Μέχρι σήμερα πραγματοποιήθηκαν συνολικά τρείς διασκέψεις ανάμεσα σε Κύπρο, Ελλάδα και Αίγυπτο με επίκεντρο τα ενεργειακά, τις οικονομικές σχέσεις και

[72] Πηλείδου, Μαρία. 31/08/16. «Ιστορική συμφωνία με την Αίγυπτο για το φυσικό αέριο», στο http://energy.reporter.com.cy/gas/article/72249/istoriki-symfonia-me-tin-aigpto-ga-to-fysiko-aerio
[73] Πηλείδου, Μαρία. 15/09/2016. «Τα βήματα προς το ΦΑ της Αφροδίτης», στο http://energy.reporter. com.cy/ gas/article/72547/ta-bimata-pros-to-fa-tis-afroditis
[74] Onoufriou, Toula. (2012):.2.

την διπλωματία, οι οποίες αποτελούν ένα πολύ σημαντικό βήμα για την εμβάθυνση των σχέσεων των τριών κρατών[75].

Παρά το γεγονός ότι μέχρι σήμερα δεν έχει επέλθει συμφωνία μεταξύ των τριών κρατών για την οριοθέτηση της μεταξύ τους Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, που αποτελεί και μέγιστο στόχο για την Αθήνα, αφού οι διεκδικήσεις της Τουρκίας συνιστούν τροχοπέδη στις οριοθετήσεις, εντούτοις οι συμφωνίες αυτές σίγουρα θα συμβάλουν στην περαιτέρω ανάπτυξη των γεωπολιτικών και οικονομικών σχέσεων των τριών χωρών και προβλέπουν μεταξύ άλλων την συνεργασία τους στα θέματα του τομέα της ενέργειας, του τουρισμού, των επενδύσεων και της ναυτιλίας.[76]

4.6 Τριμερής συμφωνία Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ.

Μετά από διπλωματική πρωτοβουλία της Κύπρου και Ελλάδας και με σκοπό την ενίσχυση της συνεργασίας με τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, υπογράφτηκε στις αρχές του 2016 η τριμερής Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ. Η Συμφωνία αυτή χαρακτηρίστηκε από τους αξιωματούχους των τριών κρατών ως ιδιαίτερης οικονομικής και γεωπολιτικής σημασίας[77], με την Ελλάδα να παίζει το ρόλο της γέφυρας για μεταφορά φυσικού αερίου από τις δύο χώρες στην Ευρώπη [78]. Σκοπός της είναι η προώθηση κοινών έργων στον ενεργειακό τομέα, τα οποία θα συμβάλουν τόσο στην ενεργειακή ασφάλεια των τριών κρατών, αλλά και στη διαφοροποίηση των πηγών τροφοδοσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

---

[75] Γκουτζάνης, Σπύρος. 09/12/2015. «Καταλύτης» η τριμερής συνεργασία Ελλάδας - Αιγύπτου – Κύπρου» στο http://www.protothema.gr/politics/article/534476/katalutis-i-trimeris-sunergasia-elladas-aiguptou-kuprou/

[76] http://gr.euronews.com/2015/12/09/trimeris-synantisi-elladas-kyprou-aigyptou-symfwnia. «Τι συμφωνήθηκε στην τριμερή Ελλάδας - Κύπρου – Αιγύπτου.». (09/12/2015)

[77] http://www.enikos.gr/politics/367293,Idiaiterhs-gewpolitikhs-shmasias-h-symfwnia-Elladas-Kyproy-Israhl.html. «"Ιδιαίτερης γεωπολιτικής σημασίας" η συμφωνία Ελλάδας - Κύπρου – Ισραήλ.» (29/01/2016).

[78] http://www.cnn.gr/news/politiki/story/19839/trimeris-elladas-kyprou-israil-synergasia-se-energeiaka-themata. «Τριμερής Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ: Συνεργασία σε ενεργειακά θέματα.» Newsroom, CNN Greece. (28/01/2016).

Τα τέσσερα έργα ενέργειας που δρομολογούνται βάση της Συμφωνίας αυτής αφορούν την επανεκκίνηση του αγωγού φυσικού αερίου East Med, ο οποίος θα συνδέει απ ευθείας τα κοιτάσματα αερίου της Ανατολικής Μεσογείου με τα ευρωπαϊκά δίκτυα και την ταυτόχρονη προώθηση τριμερών ενεργειακών projects όπως το «EuroAsia Interconnector» βάση του οποίου προβλέπεται καλωδιακή σύνδεση των τριών χωρών για μεταφορά ηλεκτρικού ρεύματος στις αγορές ενέργειας της ηπειρωτικής Ευρώπης[79].

Επιπρόσθετα, τα τρία κράτη δεσμεύτηκαν όπως διερευνήσουν τις δυνατότητες για δημιουργία σταθμών μεταφοράς Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (LNG) στο έδαφος της Ελλάδας και τέλος, ως συνέχεια της Συμφωνίας του Παρισιού για το Κλίμα, να αναπτυχθεί η συνεργασία των τριών χωρών στην τεχνολογία των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας[80].

[79] Πουλακίδας, Κώστας. «Συμφωνία Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ: Τα τέσσερα έργα που δρομολογούνται στην ενέργεια». 29/01/2016, στο http://www.huffingtonpost.gr/2016/01/29/politiki-energeia_n_91089 44. html

[80] Ibid.

Κεφάλαιο 5: Υποδομές εκμετάλλευσης φυσικού αερίου - προοπτικές – εναλλακτικές επιλογές.

Η μικρή εγχώρια αγορά της Κύπρου επιτρέπει το πλεόνασμα φυσικού αερίου για εξαγωγή, ανοίγοντας την ευκαιρία των εσόδων από τις εξαγωγές φυσικού αερίου. Στα πλαίσια της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων φυσικού αερίου που ενδέχεται να ανευρεθούν εντός της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης της Δημοκρατίας γίνονται μελέτες σχετικά με την πιθανότητα εγκατάστασης αγωγών για μεταφορά τους στην Κύπρο και ακολούθως τη διανομή στα σημεία χρήσης τους, ενώ επιπρόσθετα εξετάζεται και η δημιουργία υποδομής σχετικά με την υγροποίηση του φυσικού αερίου για σκοπούς εξαγωγής[81].

Φυσικά, η ανάπτυξη ενός τερματικού υγροποίησης φυσικού αερίου θα πρέπει να αποτελεί μέγιστη προτεραιότητα για την Κυπριακή Δημοκρατία, για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους. Από οικονομικής πλευράς, η δημιουργία ενός τερματικού υγροποίησης φυσικού αερίου σίγουρα θα κόστιζε πολύ λιγότερα σε σχέση με τις άλλες εναλλακτικές επιλογές για εξαγωγή του φυσικού αερίου από το οικόπεδο Αφροδίτη, θα προσφέρει εξοικονόμηση από την εγχώρια χρήση των υπεράκτιων πόρων φυσικού αερίου αντικαθιστώντας το πετρέλαιο, ενώ παράλληλα θα παράσχει ελκυστικές θέσεις εργασίας γεγονός που είναι επίσης ζωτικής σημασίας για την οικονομική ανάκαμψη Κύπρου[82].

Από την πλευρά της πολιτικής, ένα τερματικό υγροποίησης φυσικού αερίου θα μπορούσε να επιτρέψει στην Κύπρο να αναδειχθεί ως ένα κομβικό σημείο

[81] Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών Κυπριακής Δημοκρατίας, στο http://www.moi.gov.cy/pio
[82] Bryza, Matthew. *Among Israel, Turkey, and Cyprus*. Energy in the Eastern Mediterranean – Promise or Peril? Egmont Paper 65. Academia Press (2014):40-41

διαμετακόμισης φυσικού αερίου για την Ανατολική Μεσόγειο και με τον τρόπο αυτό να απογειώσει τη γεωστρατηγική της αξία[83].

Σύμφωνα με τον Νικολάου (2014), παρά τα οικονομικά και πολιτικά πλεονεκτήματα που θα πρόσφερε η δημιουργία ενός τερματικού σταθμού στην Κύπρο, η βιωσιμότητα του έργου δεν τεκμηριώνεται επί του παρόντος από τα εκτιμώμενα αποθέματα του τεμαχίου Αφροδίτη, τα οποία είναι μόνο 257 bcm, τα οποία δεν είναι επαρκή για να δικαιολογήσουν ένα τόσο μεγαλεπήβολο σχέδιο και είναι απίθανο να προσελκύσουν ξένες εμπορικές πηγές χρηματοδότησης.[84]

Από την άλλη όμως πλευρά η επιτυχία του τρίτου γύρου αδειοδότησης, η οποία διαφαίνεται από τον αριθμό και το μέγεθος των υποψηφίων εταιρειών που διεκδικούν τα κυπριακά τεμάχια, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι πλέον υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι εντός της κυπριακής ΑΟΖ υπάρχουν κοιτάσματα που βρίσκονται σε γεωλογικές δομές με καρστικό ασβεστόλιθο, παρόμοιες με αυτές του υπεργιγαντιαίου κοιτάσματος Zhor στην αιγυπτιακή ΑΟΖ, προσφέρουν νέες προοπτικές και παρέχουν βάσιμες ελπίδες ότι ο εντοπισμός μεγάλων ποσοτήτων υδρογονανθράκων και κατ' επέκταση η κατασκευή ενός τερματικού σταθμού στην Κύπρο είναι απλά θέμα χρόνου[85].

5.1 Επιλογές για εκμετάλλευση του Φ.Α

Στις εναλλακτικές επιλογές της Δημοκρατίας όσον αφορά την εκμετάλλευση των ήδη ανακαλυφθέντων αποθεμάτων φυσικού αερίου, αφού συνεκτιμηθούν φυσικά τα τεχνικά, οικονομικά και γεωπολιτικά στοιχεία είναι η εξαγωγή και υγροποίηση του Φ.Α στα τερματικά Idku ή Damietta στην γειτονική Αίγυπτο και η πώληση του σε

[83] Bryza, Matthew. (2014):40-41
[84] Νικολάου, Ντίνος. «Έρευνες Υδρογονανθράκων στην Κυπριακή ΑΟΖ - Πρόσφατες Εξελίξεις και Προοπτικές». 11/11/ 2014, στο http://www.energia.gr/article.asp?art_id=87295
[85] Λυγερός, Νίκος. «Ο σταθμός υγροποίησης της Κύπρου», στο http://lygeros.org/articles.php?n=26839&l=gr

υγροποιημένη μορφή, η επιτόπου υγροποίηση του φυσικού αερίου με πλωτή εξέδρα FLNG ή ακόμα και η εκμετάλλευση του μέσω των εγκαταστάσεων που διατηρεί το Ισραήλ[86].

Πολύ θετικό όμως προς την κατεύθυνση των εναλλακτικών επιλογών της Κυπριακής Δημοκρατίας, μπορεί όμως να αποτελέσει και το αίτημα της Noble Energy για έγκριση παραχώρησης στην British Gas International ποσοστού των δικαιωμάτων της ύψους 35% στο Τεμάχιο 12. Εκτός από την δυνατότητα να αποτελέσει ένα σημαντικό βήμα για την ανάπτυξη του κοιτάσματος "Αφροδίτη", παράλληλα αποτελεί και ευθυγράμμιση των συμφερόντων στην παραγωγή και διάθεση φυσικού αερίου, δεδομένου του ότι η British Gas International αποτελεί κομμάτι της BG Group, η οποία είναι συμμέτοχη και διαχειριστής του τερματικού υγροποίησης Φ.Α στο Idku, της Αιγύπτου[87].

Επιπρόσθετα, ο Υπουργός Ενέργειας της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Λακκοτρύπης στον χαιρετισμό του στην εκδήλωση με θέμα «Ενεργειακή Ένωση: Προσιτές τιμές, Ασφάλεια, Βιωσιμότητα. Πώς επηρεάζεται η Κύπρος» στη Λευκωσία, αφού υπογράμμισε την αναγκαιότητα δημιουργίας ενεργειακών υποδομών στην Κύπρο, ανακοίνωσε και τα δυο έργα φυσικού αερίου που προωθεί η Δημοκρατία, τα οποία μάλιστα συμπεριλήφθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως Έργα Κοινού Ενδιαφέροντος και ως εκ τούτου μπορούν να επωφεληθούν από ταχείες χορηγήσεις άδειας και χρηματοδότηση.

Το πρώτο έργο αφορά τον διασυνοριακό αγωγό αερίου «EastMed Pipeline», ο οποίος θα συνδέει τα κοιτάσματα της Κύπρου με την Ευρώπη, μέσω της Ελλάδας και το δεύτερο έργο, το «Removing internal bottlenecks in Cyprus to end isolation and to allow for the transmission of gas from East Med», αφορά τη μεταφορά του φυσικού

[86] Νικολάου, Ντίνος. (11/11/ 2014), στο http://www.energia.gr/article.asp?art_id=87295
[87]Ιστοσελίδα Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίας Βιομηχανίας και Τουρισμού, στο http:// www.mcit.gov.cy/

αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο προς την Κύπρο[88]. Η πιθανή υλοποίηση των δύο αυτών έργων είναι δεδομένο ότι θα συμβάλει σε τεράστιο βαθμό στην άρση της ενεργειακής απομόνωσης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

5.2 Τα νέα δεδομένα μετά την ανακάλυψη του κοιτάσματος Zohr

Η πρόσφατη ανακάλυψη γιγαντιαίων ποσοτήτων υδρογονανθράκων στο κοίτασμα Zohr εντός της αιγυπτιακής ΑΟΖ και η νέα ερευνητική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε βάση του γεωλογικού του μοντέλου, ανατρέπει τις ενεργειακές ισορροπίες της περιοχής και μόνο θετική μπορεί να χαρακτηριστεί όσον αφορά τις προοπτικές ανεύρεσης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ[89]. Τα νέα αυτά δεδομένα αναζωπύρωσαν το ενδιαφέρον των υπεράκτιων εταιρειών για τα κυπριακά τεμάχια και ώθησαν την κυπριακή κυβέρνηση στη λήψη της απόφασης για άμεση προκήρυξη του τρίτου γύρου αδειοδοτήσεων.

Συγκεκριμένα, μέχρι και την ανακάλυψη του κοιτάσματος Zohr στην Αιγυπτιακή ΑΟΖ, οι εταιρείες στόχευαν σε στόχους από ιζηματογενή πετρώματα σε μεγάλο βάθος. Με τα νέα όμως δεδομένα οι έρευνες που θα ακολουθήσουν στην κυπριακή ΑΟΖ θα επικεντρωθούν στα πετρώματα ανθρακικού άλατος, όπως έγινε και στην περίπτωση του κοιτάσματός Zohr, ενώ παράλληλα είναι πολύ κρίσιμο και το γεγονός ότι οι δομές που αναμένεται να εξερευνηθούν είναι σε σχετικά ρηχά νερά και είναι δεδομένο ότι το κόστος θα είναι σχετικά χαμηλότερο[90].

Στον Ερατοσθένη, το υποθαλάσσιο όρος που βρίσκεται εντός της κυπριακής ΑΟΖ, έχει εντοπιστεί αριθμός στόχων παρόμοιας μορφής με αυτή του Zohr και

[88] Ιστοσελίδα Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίας Βιομηχανίας και Τουρισμού, στο http://www. mcit.gov. cy/

[89] Φέσιας, Λουκάς. «Προς νέα κοιτάσματα & συνεργασίες - Βλέπουν την κυπριακή ΑΟΖ με άλλο φακό». 06/2/2015, στο http://www.ant1iwo.com/news/cyprus/article/222515/oi-energeiakoi-shediasmoi-tis-kuvernisis-/

[90] Χαρίτων, Χρήστου. «Οι δομές της κυπριακής ΑΟΖ, το Ζορ και η Αφροδίτη». 24/03/2016, στο http://www.inbusinessnews.com/inbusiness/news/opinions/oi-domes-ths-kypriakhs-aoz-to-zor-kai-h-afrodith

πρόκειται για αρχέγονους ύφαλους, οι οποίοι όπως αποδείχθηκε στην περίπτωση του Zohr, μπορούν να συγκρατήσουν υδρογονάνθρακες.

Σύμφωνα με τον Υπουργό Ενέργειας κ. Λακκοτρύπη σε αυτούς τους στόχους θα επικεντρωθούν οι εταιρείες που θα επιδείξουν ενδιαφέρον για τον τρίτο γύρο αδειοδοτήσεων καθώς και οι υφιστάμενες που δραστηριοποιούνται στην Κυπριακή ΑΟΖ. Ήδη, η κοινοπραξία ENI/KOGAS μετά τις εξελίξεις στο κοίτασμα Zohr, προβαίνει σε επανεπεξεργασία των δεδομένων που συνέλλεξαν στο παρελθόν από τα τεμάχια 2,3 και 9[91].

Επιπρόσθετα, οι εταιρίες ισραηλινών συμφερόντων Noble, Delek, Anver, και Ratio μέχρι και την ανακάλυψη του κοιτάσματος Zohr, είχαν το προνόμιο να έχουν στα χέρια τους τις μεγαλύτερες επιβεβαιωμένες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην Μεσόγειο και βρίσκονταν σε θέση **ι**σχύος κατά τις διαπραγματεύσεις με όλους τους πιθανούς αγοραστές Φ.Α στην περιοχή.

Μετά την ανακάλυψη του κοιτάσματος Zohr από την ΕΝΙ, η οποία θα απασχολήσει δικαιωματικά κατά προτεραιότητα, μεγάλο μέρος των υποδομών και θα καλύψει την ντόπια αγορά της Αιγύπτου, τα δεδομένα πλέον αλλάζουν. Το Ισραήλ θα είναι αναγκασμένο να στραφεί στην εξαγωγή του πλεονασματικού Φ.Α του με άλλες συνθήκες και διαφορετικούς όρους από πριν, είτε προς την τουρκική αγορά ή να στραφεί προς την ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά[92]. Το γεγονός αυτό ενισχύει και την προοπτική της δημιουργίας υποθαλάσσιου αγωγού Κύπρου- Κρήτης - Ηπειρωτικής

[91] http://www.i-eidisi.com/2016/03/02/apo-to-ipothalassio-oros-eratosthenis-pigazi-to-kitasma-mamouth-zor-stin-egipto/. «Από το υποθαλάσσιο όρος Ερατοσθένης πηγάζει το κοίτασμα-μαμούθ ΖΟΡ στην Αίγυπτο». (02/03/ 2016)

[92] Νικολάου, Ντίνος. «Η ανακάλυψη στην Αίγυπτο ανοίγει παράθυρο ευκαιρίας για την Ελλάδα και την Κύπρο». 07/09/2015, στο http://energypress.gr/news/dr-ntinos-nikolaoy-i-anakalypsi-stin-aigypto-anoigei-parathyro-eykairias-gia-tin-ellada-kai-tin

Ελλάδας - Ευρώπης **(**East Med**),** ο οποίος σύμφωνα με ανακοινώσεις της ΔΕΠΑ είναι τεχνικά εφικτός και οικονομικά βιώσιμος[93].

[93] Νικολάου, Ντίνος. 07/09/2015, στο http://energypress.gr/news/dr-ntinos-nikolaoy-i-anakalypsi-stin-aigypto-anoigei-parathyro-eykairias-gia-tin-ellada-kai-tin

Κεφάλαιο 6: Η στάση της Τουρκίας.

Η Κυπριακή Δημοκρατία, ως συνέπεια της στρατιωτικής εισβολής του 1974 και της κατοχής του 37% των εδαφών της από την Τουρκία, θεωρητικά έχει κυριαρχία σε ολόκληρο το νησί και τα περιβάλλοντα της ύδατα, αλλά εκ των πραγμάτων το νησί χωρίζεται στα δύο. Η Κυπριακή Δημοκρατία είναι διεθνώς αναγνωρισμένη και μέλος της Ε.Ε από το έτος 2004, ενώ το κατεχόμενο βόρειο τμήμα του νησιού εκπροσωπείται από την ΤΔΒΚ, η οποία ιδρύθηκε το 1983 και αναγνωρίζεται μόνο από την Άγκυρα.

Διαχρονικά η Τουρκία, με την πολιτική των εντάσεων και κρίσεων, προσπαθεί να βάλει φρένο στους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Κυπριακής Δημοκρατίας, χρησιμοποιώντας ως πρόσχημα την προστασία των δικαιωμάτων των Τουρκοκυπρίων[94]. Αμφισβητεί συνεχώς την νομιμότητα των συμφωνιών οριοθέτησης της κυπριακής ΑΟΖ με τα γειτονικά της κράτη και προβαίνει σε κατά διαστήματα προκλήσεις και απειλές, ακόμα και με στρατιωτική δράση, προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό της.

Επιπρόσθετα και σε μια προσπάθεια να εκμεταλλευτεί τις τρέχουσες εξελίξεις στη Μέση Ανατολή, η Τουρκία χρησιμοποιεί το πρόβλημα των προσφύγων και μεταναστών και προσπαθεί να εκβιάσει την Ε.Ε., ζητώντας μεταξύ άλλων και ανταλλάγματα στο κυπριακό[95].

Η τουρκοκυπριακή ηγεσία και η Τουρκία από την αρχή εξέφρασαν έντονα την αντίθεσή τους στις πρωτοβουλίες της Κύπρου για την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, ισχυριζόμενοι ότι ο αποκλεισμός των Τουρκοκυπρίων από τη διαδικασία έρχεται σε αντίθεση με τις συμφωνίες εγκαθίδρυσης στης Δημοκρατίας του

---

[94] http://www.sigmalive.com/simerini/politics/328334/diavima-diamartyrias-ston-oie. «Διάβημα διαμαρτυρίας στον ΟΗΕ.». (27/11/2016).

[95] Παρόν της Κυριακής. «Στόχος η διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σχέδιο καταστροφής η "λύση" που μαγειρεύουν στο Κυπριακό», 24/04/2016, στο http://www.paron.gr/v3/new.php?id=95551 &colid=&catid= 48&dt=2016-04-24%200:0:0

1960. Ισχυρίζονται επίσης ότι η εκμετάλλευση των κοινών κληροδοτημένων φυσικών πόρων χωρίς την συμμετοχή των Τουρκοκυπρίων είναι μονομερείς και παράνομες[96], υποστηρίζοντας παράλληλα ότι η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν έχει το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται τους υποθαλάσσιους πόρους της Κύπρου, μέχρις ότου επιλυθεί το καθεστώς του νησιού[97].

Όμως, παρά τις αντιδράσεις και τις προκλήσεις της Τουρκίας, η Κυπριακή Δημοκρατία δείχνοντας τόλμη και αποφασιστικότητα, συνεχίζει το ενεργειακό της πρόγραμμα. Προκήρυξε μέχρι σήμερα τρείς γύρους αδειοδοτήσεων και προχώρησε στην σύναψη σημαντικών ενεργειακών συμφωνιών με τα γειτονικά της κράτη, γεγονός που κλιμάκωσε τις αντιδράσεις της Τουρκίας, η οποία και προχώρησε σε μια σειρά από μέτρα εκδικητικού χαρακτήρα.

6.1 Τουρκικές προκλήσεις

Προχωρώντας σε μια σειρά από μονομερείς κινήσεις αντεκδικητικού χαρακτήρα ως προς τις ενέργειες της Λευκωσίας, η Τουρκία και η Τουρκοκυπριακή κοινότητα σύναψαν μεταξύ τους συμφωνία για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας και παράλληλα εξέφρασαν την πρόθεση τους για αναζήτηση υδρογονανθράκων τόσο στην χερσαία περιοχή στο κατεχόμενο βόρειο τμήμα της Κύπρου, αλλά και σε υπεράκτια τεμάχια, κάποια από τα οποία μάλιστα εντός των δηλωμένων τεμαχίων της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας.[98]

Επιπρόσθετα, η Τουρκία με την ηγεμονική της προσέγγιση η οποία παρακάμπτει το Διεθνές Δίκαιο και στο πλαίσιο των αυξανόμενων φιλοδοξιών της ως

[96] Faustmann. H, Gurel. A & Reichberg. M. G.. Ημερίδα με τίτλο «Κυπριακοί Υπεράκτιοι Υδρογονάνθρακες: Περιφερειακή πολιτική και κατανομή του πλούτου». Κοινή δημοσίευση Friedrich Ebert Stiftung και PRIO Cyprus Centre. PCC Report 1/2012 (2012):5.
[97] Strat for Analysis.«Turkey, Cyprus: Rising Energy Tensions in the Eastern Mediterranean». (9.1/2011).
[98] Faustmann. H, Gurel. A & Reichberg. M. G.. (2012):5.

περιφερειακή δύναμη[99] άσκησε, χωρίς αποτέλεσμα, πίεση στις κυβερνήσεις της Αίγυπτου, του Λιβάνου και του Ισραήλ για να αναθεωρήσουν τις Συμφωνίες τους με την Κυπριακή Δημοκρατία, ενώ παράλληλα προέβηκε και σε απειλές ότι σε περίπτωση συνέχισης των υπεράκτιων εξορύξεων ότι θα προχωρήσει σε αντίμετρα[100].

Οι απειλές αυτές έγιναν εν μέρη πραγματικότητα τον Οκτώβριο του 2014, όταν η Άγκυρα προέβηκε σε μια πρωτοφανή και κατάφωρη παραβίαση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας, με την έκδοση οδηγίας NAVTEX που δέσμευε μέρος της κυπριακής ΑΟΖ και την κάθοδο του σεισμογραφικού σκάφους Barbaros σε περιοχή της νότιας κυπριακής ΑΟΖ, συνοδευόμενο μάλιστα από πολεμικά σκάφη της Τουρκίας, για την "προστασία" του[101].

Τελικά, υπο την πίεση για επανέναρξη των διαπραγματεύσεων για το κυπριακό πρόβλημα, τις οποίες η Κυπριακής Δημοκρατίας είχε αναστείλει θέτοντας ως όρο την έμπρακτη απόδειξη ότι η Τουρκία ότι σέβεται τα κυριαρχικά δικαιώματα της Δημοκρατίας, στις 31 Μαρτίου 2015 το Barbaros αποχώρησε από τα χωρικά της ύδατα[102].

Πρόσφατα η Τουρκία προέβηκε και σε νέα σοβαρή πρόκληση σε βάρος της Κυπριακής Δημοκρατίας με αφορμή την έναρξη του τρίτου γύρου αδειοδότησης εταιρειών για γεωτρήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ, αξιώνοντας μεγάλο μέρος της κυπριακής ΑΟΖ. Μάλιστα, σε δηλώσεις του στα Μ.Μ.Ε ο εκπρόσωπος τύπου του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών Τανζού Μπιλγκίτς, προειδοποίησε για τη λήψη μέτρων κατά της Κυπριακής Δημοκρατίας σε περίπτωση που διενεργήσει εξορύξεις

[99] Λεβέντης, Γ. Η πρόθεση έλεγχου των θέρμων υδάτων: οι τουρκικές στάσεις για την ηγεμονία των υδρογονανθράκων στην ανατολική μεσόγειο. Ημερίδα με τίτλο «Κυπριακοί Υπεράκτιοι Υδρογονάνθρακες: Περιφερειακή πολιτική και κατανομή του πλούτου». Κοινή δημοσίευση Friedrich Ebert Stiftung και PRIO Cyprus Centre. PCC Report 1/2012, (2012):5

[100] Faustmann. H, Gurel. A & Reichberg. M. G. (2012):5-6

[101] Νικολάου, Ντίνος. (2014):3-4

[102] http://www.Naftemporiki.gr/story/933992/apoxorei-apo-ta-udata-tis-kuprou-to-mparmparos. «Αποχωρεί από τα ύδατα της Κύπρου το «Μπαρμπαρός», (31/03/2015).

στα τεμάχια που αξιώνει η Τουρκία, μη αποκλείοντας ακόμα και στρατιωτικές ενέργειες[103].

[103] http://www.pronews.gr/portal/20160803/kypros/42/sovari-toyrkiki-proklisi-i-agkyra-axionei-ti-misi-kypriaki-aoz-kai-apeilei-me «Σοβαρή τουρκική πρόκληση: Η Άγκυρα αξιώνει τη μισή κυπριακή ΑΟΖ και απειλεί με στρατιωτικές ενέργειες», (03/08/2016).

Κεφάλαιο 7: Η θέση και επιλογές της Κυπριακής Δημοκρατίας - διαπιστώσεις και προτάσεις.

Παρά το γεγονός ότι η Κυπριακή Δημοκρατία πολύ πρόσφατα προχώρησε στην έναρξη του Γ' γύρου αδειοδοτήσεων στην κυπριακή ΑΟΖ, το ενεργειακό της πρόγραμμα έχει περίπου παγώσει λόγω των χαμηλών τιμών των πετρελαιοειδών διεθνώς και των γεωπολιτικών εξελίξεων στην περιοχή. Η εταιρεία TOTAL δήλωσε ότι σχεδιάζει να προχωρήσει σε γεώτρηση στο οικόπεδο 11 στις αρχές του 2017, αντί του Σεπτεμβρίου 2016 όπως ήταν ο αρχικός προγραμματισμός της και η ΕΝΙ, μετά την αποτυχία των γεωτρήσεών στα οικόπεδα Ονασαγόρας και Αμαθούσα, μετέφερε το γεωτρύπανό της για συντήρηση και είναι άγνωστο πότε θα επιστρέψει[104].

Παράλληλα, οι τουρκικές διεκδικήσεις και προκλήσεις συνεχίζονται και εντείνονται σε μια προσπάθεια θεωρηθούν «γκρίζες ζώνες» τα τμήματα των τεμαχίων 1, 4, 5, 6 και 7 εντός της κυπριακής ΑΟΖ, τα οποία η Τουρκία ισχυρίζεται ότι επικαλύπτονται από την τουρκική υφαλοκρηπίδα. Επιπλέον, η Άγκυρα συνεχίζει τις προκλήσεις, απειλώντας ακόμα και με στρατιωτική δράση, σε περίπτωση που καταπατηθούν τα ‘’δικαιώματα’’ της.

Δεν πρέπει επίσης να παραγνωρίζεται και το γεγονός ότι η Τουρκία, βγαίνοντας από την απομόνωση των τελευταίων μηνών, προσπαθεί να αποκαταστήσει τις σχέσεις της με το Ισραήλ και την Ρωσία, ερχόμενη μάλιστα σε συμφωνία με την τελευταία για την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου Turkish Stream μέχρι το 2019, ο οποίος

[104] Ηλιάδη, Κατερίνα. «Αλήθειες και ψέματα για το Φυσικό Αέριο». 10.07.2016 στο http://politis.com.cy/ article/i-psevdesthisis-gia-to-fa-ke-i-lisi-tou-kipriakou

προορίζεται για να καλύψει σε μεγάλο βαθμό τις ενεργειακές ανάγκες της Τουρκίας και να διοχετεύει φυσικό αέριο στην Ευρωπαϊκή αγορά[105].

Η Κυπριακή Δημοκρατία βρίσκεται σε μια σημαντική καμπή για το μέλλον της. Καλείται από τη μια να εξέλθει αλώβητη από τις γεωπολιτικές εξελίξεις και τις νέες συμμαχίες που δημιουργούνται στην περιοχή, αλλά παράλληλα, θα πρέπει να ενεργήσει και προληπτικά ώστε να αποκλείσει νέες προκλήσεις από την Τουρκία και να αποφύγει τη διασύνδεση του ενεργειακού της προγράμματος με τις διαπραγματεύσεις για το κυπριακό.

7.1 Το φυσικό αέριο και η άμεση σχέση του με την επίλυση του Κυπριακού.

Αναμφίβολα, το φυσικό αέριο μπορεί να χρησιμεύσει ως ένα άνευ προηγουμένου κίνητρο για την επανένωση της Κύπρου. Η κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, σε μια προσπάθεια να ασκήσει πίεση στην Τουρκία και να δώσει ένα επιπλέον κίνητρο στους τουρκοκύπριους για επίλυση του κυπριακού, έχει δηλώσει επανειλημμένα μέσω των αξιωματούχων της ότι ο φυσικός πλούτος της Κύπρου ανήκει σε όλους τους πολίτες και ότι μετά την επίλυση του κυπριακού όλοι ανεξαιρέτως οι κάτοικοι του νησιού θα καρπωθούν τα οφέλη των φυσικών πόρων της χώρας τους[106].

Αντίθετα, η Τουρκία χρησιμοποιεί ως τροχοπέδη το φυσικό αέριο και εκβιάζει την Λευκωσία και στις συνομιλίες για το κυπριακό. Ισχυρίζεται ότι για να υπάρξει μια δίκαιη, διαρκής και συνολική λύση στις διαπραγματεύσεις θα πρέπει να τεθεί και το θέμα των φυσικών πόρων, υποστηρίζοντας ότι η τουρκοκυπριακή κοινότητα θα πρέπει

---

[105] Παρόν της Κυριακής. «Στόχος η διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σχέδιο καταστροφής η «λύση» που μαγειρεύουν στο Κυπριακό». 24/04/2016, στο http://www.paron.gr/v3/new.Php?id= 95551&colid=&catid =48&dt=2016-04-24%200:0:0

[106] http://www.sigmalive.com/simerini/politics/328334/diavima-diamartyrias-ston-oie. «Διάβημα διαμαρτυρίας στον ΟΗΕ», (28/04/2016).

να θεωρηθεί ως ισότιμος εταίρος με την ελληνοκυπριακή, αφού οι ελληνοκύπριοι δεν μπορούν να ενεργούν ως ο μοναδικός ιδιοκτήτης του νησιού[107].

7.2 Το φυσικό αέριο στο "τραπέζι των συνομιλιών"

Η διασύνδεση του κυπριακού προβλήματος με το φυσικό αέριο ίσως να αποτελεί και τον μεγαλύτερο κίνδυνο στα σχέδια της Κυπριακής Δημοκρατίας για αξιοποίηση υποθαλάσσιου φυσικού της πλούτου, αλλά και πρόσθετο εμπόδιο στις διαπραγματεύσεις για επίλυση του κυπριακού προβλήματος.

Η τουρκοκυπριακή κοινότητα, γνωρίζοντας την κρίσιμη σημασία της παραμέτρου αυτής και στην προσπάθεια της να αναστείλει το ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου και να βγει κερδισμένη από τα πιθανά έσοδα από τη εκμετάλλευση των κυπριακών υδρογονανθράκων, προσπαθεί πάση θυσία να επιτύχει τη διασύνδεση το Κυπριακού με το ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου.

Επανειλημμένα η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή πλευρά έχουν προβάλει τις πάγιες απαιτήσεις τους, ότι οι προσπάθειες για αναζήτηση και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ θα πρέπει να διακοπούν ή τα έσοδα από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων να διαμοιράζονται, μέχρι την επίλυση του Κυπριακού.

Είναι λοιπόν ουσιαστικής σημασίας οι ενεργειακοί σχεδιασμοί της Κύπρου και οι συνομιλίες για την επίλυση του κυπριακού να παραμείνουν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο. Στο πλαίσιο των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων και δεν θα πρέπει να εγείρονται ζητήματα που αφορούν το ενεργειακό πρόγραμμα της Κυπριακής

[107] http://hellnewsgr.blogspot.com.cy/2016/08/blog-post_5.html. «Σοβαρή τουρκική πρόκληση: Η Άγκυρα αξιώνει τη μισή κυπριακή ΑΟΖ και απειλεί με στρατιωτικές ενέργειες», (03/08/2016).

Δημοκρατίας ή για τον τρόπο αξιοποίησης των κοιτασμάτων και των πιθανών εσόδων, πριν από την επίτευξη συνολικής συμφωνίας[108].

Επίσης, είναι σημαντικό να αποφεύγονται οι δημόσιές δηλώσεις που γίνονται κατά καιρούς από την ελληνοκυπριακή ηγεσία ως κίνητρο για την Τουρκία και την τουρκοκυπριακή κοινότητα και οι οποίες συνδέουν το κυπριακό με το ενεργειακό πρόγραμμα της Κύπρου ή και τα πιθανά έσοδα από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων, αφού επιφέρουν αντίθετα αποτελέσματα.

Βάζουν ακόμα ένα εμπόδιο στην εξέλιξη των συνομιλιών και δημιουργούν προσδοκίες στην Τουρκία και την τουρκοκυπριακή ηγεσία ότι υπάρχει διάθεση συζήτησης του ενεργειακού προγράμματος της Κυπριακής Δημοκρατίας στο τραπέζι των διακοινοτικών συνομιλιών[109]. Παράλληλα όμως είναι ζημιογόνα και για τους ίδιους τους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Δημοκρατίας καθώς αδρανοποιούν τις προσπάθειες και απομακρύνουν τους δυνητικούς επενδυτές.

Η έναρξη όμως του Γ' γύρου αδειοδότησης, παρά τις αντιδράσεις της Τουρκίας, σύμφωνα με τον κυβερνητικό Εκπρόσωπο Νίκο Χριστοδουλίδη αποτελεί «μια σημαντικότατη εξέλιξη, μία ψήφο εμπιστοσύνης εντός της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας», η οποία απόδειξε σε μεγάλο βαθμό ότι δεν αναστέλλεται η ενάσκηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Δημοκρατίας λόγω των συνομιλιών, δείχνοντας παράλληλα και την αποφασιστικότητα της κυπριακής κυβέρνησης για συνέχιση του ενεργειακού της προγράμματος[110].

---

[108] Σαββίδης, Πέτρος, Κουκκίδης-Προκοπίου, Άννα, Ιωαννίδης Νικόλας και Κέντας Γιώργος για την Ομάδα Γεωπολιτικής του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας. Λευκωσία, Φεβρουάριος 2015, στο http://strategy-cy.com/ccss/index.php/el/surveys-gr/item/269-omada-geopolitikis-e-epithetiki-politiki-tis-tourkisa-sti-kypro-kai-e-antimetopisi-tis

[109] Σαββίδης, et al. (2015).

[110] Θεοχαρίδης, Πέτρος / ΚΥΠΕ. Εφημερίδα Φιλελεύθερος, 24/03/16. «Τα τεμάχια 6, 8 και 10 στον Γ΄ Γύρο Αδειοδότησης- Ο Ερατοσθένης καθόρισε τον Γ' γύρο αδειοδότησης»

7.3 Η πιθανότητα γεωτρήσεων από την Τουρκία εντός της Κυπριακής ΑΟΖ

Η Κυπριακή Δημοκρατία θα πρέπει να είναι έτοιμη και για την επόμενη τουρκική πρόκληση, σε περίπτωση που η Τουρκία συνεχίσει ή εντείνει τις παράνομες δραστηριότητες της εντός της κυπριακής ΑΟΖ. Πρωτίστως όμως, θα πρέπει να αποκλείσει την πιθανότητα γεωτρήσεων από την Τουρκία στη νότια κυπριακή ΑΟΖ, γιατί αν γίνει αυτό θα καταστεί μόνιμο και θα ήταν ολέθριο λάθος για την κυριαρχία και την υπόσταση της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία σήμερα δεν διαθέτει γεωτρητική εξέδρα και εξοπλισμό για να επιχειρήσει γεωτρήσεις στα πολύ βαθιά νερά, ούτε μπορεί να χρησιμοποιήσει ξένες εταιρίες, αφού είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα αρνηθούν να συμμετάσχουν σε παράνομες ενέργειες, εντούτοις μπορεί να επιχειρήσει να ναυπηγήσει ή να εξαγοράσει εξέδρα, με κόστος που θα ξεπεράσει τα 2 δις[111].

Φαινομενικά το κόστος αυτό είναι πολύ μεγάλο, η τεράστια όμως ενεργειακή ανάγκη της Τουρκίας και τα υψηλά διαφαινόμενα κέρδη από την εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων αποτελούν τεράστιο δέλεαρ για την Άγκυρα και ες εκ τούτου δεν πρέπει να αποκλείεται εντελώς μια τέτοια ενέργεια από μέρους της Τουρκίας.

7.4 Η πιθανότητα δημιουργίας τουρκοϊσραηλινού αγωγού αερίου.

Οι ανάγκες της Τουρκίας σε φυσικό αέριο φθάνουν τα 50 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα και αυξάνονται με ραγδαίο ρυθμό, οπότε η Άγκυρα είναι αναγκασμένη για οικονομικούς και πολιτικούς λόγους να εξέλθει από αυτό το αδιέξοδο. Είναι λοιπόν αναγκασμένη να αποκτήσει εναλλακτικές πηγές φυσικού αερίου, γιατί εξάρτησή της από τη Ρωσία της δημιουργεί ενεργειακή ανασφάλεια. Η πρόσφατη όμως συμφωνία

[111] Νικολάου, Κωνσταντίνος. «Έρευνες υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ: Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές». 09.11.2014, στο http://energypress.gr/news/ereynes-ydrogonanthrakon-stin-kypriaki-aoz-prosfates- exelixeis-kai-prooptikes

εξομάλυνσης σχέσεων Ισραήλ – Τουρκίας και η δέσμευση του Ισραήλ για την εξέταση δημιουργίας ενός τουρκοϊσραηλινού αγωγού αερίου, μπορεί να επιφέρει πολύ σημαντικές ενεργειακές και γεωστρατηγικές επιπτώσεις για την Κύπρο και Ελλάδα[112].

Όπως υποστηρίζει ο Τσακίρης (2016), η υλοποίηση ενός τέτοιου αγωγού θα απέκλειε την πιθανότητα κατασκευής του αγωγού East Med προς την Ελλάδα, αφού τα ενεργειακά αποθέματα του Ισραήλ δεν επαρκούν για να ικανοποιήσουν τις αγορές της Τουρκίας, Ιορδανίας και του αγωγού East Med. Επιπρόσθετα, ένας τουρκοισραηλινός αγωγός ο οποίος θα στηρίζεται στις εταιρείες Delek και Noble θα καταστήσει σχεδόν αδύνατη την ανάπτυξη του κοιτάσματος Αφροδίτη υπό το υπάρχον κοινοπρακτικό σχήμα, ιδίως σε περίπτωση που οι πιο πάνω εταιρίες επιλέξουν να δώσουν προτεραιότητα στον αγωγό και όχι στην ανάπτυξη του κυπριακού πεδίου, στην κοινοπραξία θα συμμετέχει ως αγοραστής και επενδυτής-παραγωγός του αερίου και η Shell, που ελέγχει και το τερματικό όπου το αέριο θα υγροποιηθεί[113].

Λαμβάνοντας όμως ως δεδομένο τις αρνητικές σχέσεις Κύπρου – Τουρκίας, το σενάριο δημιουργίας τέτοιου αγωγού Ισραήλ-Τουρκίας φαντάζει απίθανο, αφού αναγκαστικά θα πρέπει να διασχίσει την κυπριακή υφαλοκρηπίδα (η εναλλακτική διέλευση μέσω των υφαλοκρηπίδων του Λίβανου και της Συρίας είναι πολιτικά αδιανόητη)[114].

Θεωρητικά οι επενδυτές θα μπορούσαν να επιχειρήσουν να τοποθετήσουν ένα αγωγό δια μέσου της υφαλοκρηπίδας της Κύπρου, χωρίς την άδειά της κυπριακής κυβέρνησης, επικαλούμενοι τις ασάφειες της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το

112 Τσακίρης, Θεόδωρος. «Οι ενεργειακές και γεωστρατηγικές επιπτώσεις για Κύπρο-Ελλάδα από την υλοποίηση ενός τουρκοϊσραηλινού αγωγού αερίου». 11.07.2016, στο http://energypress.gr/news/oi-energeiakes-kai-geostratigikes-epiptoseis-gia-kypro-ellada-apo-tin-ylopoiisi-enos

113 Τσακίρης, Θεόδωρος. 11.07.2016, στο http://energypress.gr/news/oi-energeiakes-kai-geostratigikes-epiptoseis-gia-kypro-ellada-apo-tin-ylopoiisi-enos

114 Bryza, Matthew. Among Israel, Turkey, and Cyprus. Energy in the Eastern Mediterranean – Promise or Peril? Egmont Paper 65. Academia Press (2014):40-41

Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS)[115], αφού σύμφωνα με τα άρθρα 58 και 79 (2) της UNCLOS, όλα τα κράτη δικαιούνται να τοποθετούν υποβρύχια καλώδια και αγωγούς στην υφαλοκρηπίδα ενός άλλου κράτους.

Πράγματι, το εδάφιο (2) του άρθρου 79 αναφέρει ότι: «με την επιφύλαξη του δικαιώματός να λάβει τα δέοντα μέτρα για την εξερεύνηση της υφαλοκρηπίδας, την εκμετάλλευση των φυσικών της πόρων και την πρόληψη, μείωση και έλεγχο της ρύπανσης από αγωγούς, το παράκτιο κράτος δεν μπορεί να εμποδίζει την τοποθέτηση ή συντήρηση αυτών των καλωδίων ή αγωγών». Από την άλλη όμως το εδάφιο (3) του ίδιου άρθρου φαίνεται να ορίζει το αντίθετο, αφού εκεί αναφέρεται ότι: «η χάραξη της πορείας για την τοποθέτηση αυτών των συναγωγών πάνω στην υφαλοκρηπίδα υπόκειται η συναίνεση του παράκτιου κράτους.»[116].

Λαμβάνοντας υπόψη αυτή η νομική ασάφεια, θεωρείται απίθανο η ισραηλινή κυβέρνηση ή οποιοδήποτε άλλος ιδιώτης επενδυτής να επιχειρούσε τέτοια δαπανηρή ενέργεια και να λάμβανε τέτοιο τεράστιο ρίσκο, ώστε να αμφισβητήσει το νόμιμο δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας να αρνηθεί την άδεια για να περάσει από το έδαφος της ο αγωγός Ισραήλ-Τουρκίας[117].

Από την άλλη όμως, το ισραηλινό φυσικό αέριο σε περίπτωση μεταφοράς του μέσω αγωγού στην Τουρκία υπολογίζεται ότι θα στοιχίζει $7–8 ανά mBtu, γεγονός που καθιστά το έργο αυτό τεχνικά εφικτό και οικονομικά βιώσιμο[118]. Σε περίπτωση υλοποίησης του έργου αυτού η Τουρκία επωφελείται σε μεγάλο βαθμό, αφού ικανοποιεί τις ενεργειακές της ανάγκες και αυτόματα καθίσταται ως μια από τις σημαντικότερες χώρες στον τομέα της ενέργειας. Το μοναδικό εμπόδιο είναι το θέμα

[115] Bryza, Matthew. (2014):40-41
[116] UNCLOS III, Part V: Exclusive Economic Zone, Articles 58, 79.
[117] Bryza, Matthew. (2014):40-41
[118] Ηλιάδη, Κατερίνα. Εφημερίδα Πολίτης «Αλήθειες και ψέματα για το Φυσικό Αέριο». 11/07/2016, στο http://politis.com.cy/article/i-psevdesthisis-gia-to-fa-ke-i-lisi-tou-kipriakou

του κυπριακού. Η Άγκυρα λοιπόν οφείλει να γνωρίζει ότι η μοναδική διέξοδος για την δημιουργία του αγωγού Ισραήλ – Τουρκίας είναι η επίλυση του κυπριακού, αλλιώς δεν θα έχει την συγκατάθεση της Κύπρου να περάσει ο αγωγός δια μέσου της υφαλοκρηπίδας της.

7.5 Ο αγωγός Ρωσίας - Τουρκίας (Turkish Stream)

Μετά την πρόσφατη αποκατάσταση των ρωσοτουρκικών σχέσεων έχει αναθερμανθεί και το σχέδιο υλοποίησης του αγωγού Turkish Stream, ο οποίος με βάση τον σχεδιασμό από το ρωσικό έδαφος θα ποντιστεί στη Μαύρη Θάλασσα και μέσω της τουρκικής και της ελληνικής Θράκης, θα συνεχίζει προς την Ευρώπη[119].

Με την υλοποίηση του σχεδίου αυτού αναβαθμίζεται σημαντικά ενεργειακά η Τουρκία, αλλά από την άλλη φέρνει και την Κυπριακή Δημοκρατία σε πολύ δυσμενή θέση. Στην παγκόσμια αγορά υπάρχει πληθώρα φυσικού αερίου και οι τιμές βρίσκονται σε πολύ χαμηλή τιμή. Με τα δεδομένα αυτά για να μπορέσουν να αξιοποιηθούν οι κυπριακοί υδρογονάνθρακες, μοναδική επιλογή είναι η επίλυση του κυπριακού προβλήματος και μια ευρύτερη συνεργασία με την συμμετοχή και της Τουρκίας[120].

Αν ξεπεραστούν όμως τα πολιτικά αυτά εμπόδια, η Τουρκία θα μπορούσε να επωφεληθεί σε μεγάλο βαθμό από το κυπριακό φυσικό αέριο. Λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της πολύ κοντινής απόστασης που βρίσκεται από την Κύπρο προσφέρει μια οικονομικά λογική εξαγωγική αγορά για το κυπριακό φυσικό αέριο, το οποίο σίγουρα θα μειώσει κατά πολύ τα κόστη της Τουρκίας σε σχέση με τις εισαγωγές που κάνει από την Ρωσία και παράλληλα θα μπορούσαν να βοηθήσουν την Τουρκία να αναδειχθεί ως ένας σημαντικός ενεργειακός κόμβος.

---

[119] Τζίμας, Σταύρος. «Πούτιν - Ερντογάν, Turkish Stream.». 21.10.2016, στο http://www.Kathimerini.gr/880243/opinion/epikairothta/politikh/poytin---erntogan-turkish-stream

[120] Σταμάτη Χριστόσουλος, «Το αέριο μπορεί να μην είναι κλειδί… ». 20/10/16, στο http://politis.com.cy/article/to-aerio-mpori-na-min-ine-klidi aerio-mpori-na-min-ine-klidi

Αντίθετα, η Κυπριακή Δημοκρατία σε περίπτωση νέου αδιεξόδου στις συνομιλίες για επίλυση του Κυπριακού κινδυνεύει άμεσα με διχοτόμηση, αλλά επιπρόσθετα το δυναμικό και το υδρογονανθράκων που υπάρχει στην περιοχή της να παραμείνει ανεκμετάλλευτο για πολλά χρόνια, αφού οποιαδήποτε προσπάθεια εκμετάλλευσης του μπορεί να καταστεί τεχνικά δύσκολη και οικονομικά μη βιώσιμη.

Επίλογος

Η Κυπριακή Δημοκρατία, από το έτος 2006, έθεσε σε εφαρμογή το δύσκολο εγχείρημα της αξιοποίησης του δυναμικού υδρογονανθράκων, το οποίο σύμφωνα με σοβαρές ενδείξεις φαίνεται να υπάρχει στη νότια οριοθετημένη και διεθνώς αναγνωρισμένη Αποκλειστική Οικονομική της Ζώνη.

Μετά από δύσκολες διαπραγματεύσεις και υπο την συνεχή απειλή και προκλήσεις από την Τουρκία, επιτεύχθηκε η οριοθέτηση της κυπριακής ΑΟΖ με τις γειτονικές της χώρες Αίγυπτο, Λίβανο και Ισραήλ και επιπρόσθετα συνάφθηκαν σημαντικές ενεργειακές συμφωνίες μεταξύ τους, που δημιουργούν αισιοδοξία ως προς επίτευξη των ενεργειακών της στόχων της Κυπριακής Δημοκρατίας. Επιπρόσθετα, το νομικό πλαίσιο και οι διάφοροι θεσμοί που ίδρυσε η Δημοκρατία έχουν ουσιαστικό ρόλο στην όλη προσπάθεια, αφού δημιούργησαν συνθήκες διαφάνειας στις διαδικασίες και συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην προσέλκυση επενδυτών.

Καθίσταται όμως φανερό, ότι στην προσπάθεια αυτή το σημαντικότερο στρατηγικό εργαλείο που κατέστησε εφικτούς τους ενεργειακούς της σχεδιασμούς της Κύπρου ήταν η επιτυχής οριοθέτηση της ΑΟΖ της με τα γειτονικά της κράτη.

Η προσέλκυση τεράστιων ενεργειακών κολοσσών εντός της κυπριακής ΑΟΖ, αποδεικνύει από τη μια τη νομιμότητα και τη διεθνή αναγνώριση της, αλλά παράλληλα εξαναγκάζει και την Τουρκία στην έμμεση αναγνώριση της, παρά τις όποιες απειλές και τις προκλήσεις προβαίνει κατά καιρούς. Η Κυπριακή Δημοκρατία πλέον δεν είναι μόνη της στην ΑΟΖ, αλλά συνέταιρος με πολυεθνικές εταιρείες με τεράστιο κύρος και επιρροή.

Αναμφίβολα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) νομιμοποιεί τις ενέργειες της Κυπριακής Δημοκρατίας, τόσο για τις συμφωνίες που υπέγραψε για την οριοθέτηση της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης

αλλά και για τις προσπάθειες για εντοπισμό και εκμετάλλευση του ενεργειακού της πλούτου. Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία, μέχρι σήμερα δεν έχει κυρώσει την Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας λόγω της παγκόσμια αναγνώρισης της οι διατάξεις της για τα θαλάσσια σύνορα και τους υποθαλάσσιους πόρους θεωρούνται ως μέρος του εθιμικού διεθνούς δικαίου, γεγονός που τις καθιστά δεσμευτικές για όλα τα κράτη ανεξαρτήτως αν την έχουν κυρώσει ή όχι.

Οι προσπάθειες της Δημοκρατίας ήταν μακροχρόνιες και δύσκολες, αλλά με τις τελευταίες εξελίξεις φαίνεται να δικαιώνονται. Η υλοποίηση της χαραχθείσας στρατηγικής για ανακάλυψη και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων συνεχίζεται αδιάλειπτα με την ανακοίνωση τριών γύρων αδειοδοτήσεων και την προσέλκυση τεράστιου μεγέθους πολυεθνικών εταιρειών από ολόκληρο τον κόσμο.

Από την άλλη όμως, η Τουρκία και η τουρκοκυπριακή κοινότητα από την έναρξη των προσπαθειών αυτών έδειξαν την αντίθεση τους ασκώντας πιέσεις στις χώρες με τις οποίες η Κύπρος θέσπισε συμφωνίες και επιπρόσθετα προχώρησαν σε κινήσεις εκδικητικού χαρακτήρα με την παράνομη σύναψη συμφωνιών μεταξύ τους για αναζήτηση υδρογονανθράκων στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου και αλλά και σε υπεράκτια τεμάχια τα οποία επικαλύπτουν μέρος των τεμαχίων εντός της κυπριακής ΑΟΖ.

Επιπρόσθετα, η Άγκυρα επανειλημμένα από την έναρξη των προσπαθειών προβαίνει σε μια σειρά από προκλητικές ενέργειες και κατάφωρης παραβίασης των κυριαρχικών της δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας με σκοπό να ματαιώσει του ενεργειακούς της σχεδιασμούς, με αποκορύφωμα κάθοδο του τουρκικού σεισμογραφικού σκάφους Barbaros στην κυπριακή ΑΟΖ, κατά το έτος 2014, υπο την συνοδεία μάλιστα πολεμικών σκαφών δήθεν για την προστασία του, σε μια περιοχή στην οποία είχε προδεσμεύσει με αντίστοιχη NAVTEX η Τουρκία.

Η πρόσφατη όμως εξομάλυνση των σχέσεων της Τουρκίας με το Ισραήλ και τη Ρωσία φέρνει μια νέα κατάσταση πραγμάτων στην περιοχή. Οι γεωπολιτικές αυτές αλλαγές αναμφίβολα επηρεάζουν άμεσα τόσο τα ενεργειακά σχέδια της Κυπριακής Δημοκρατίας, αλλά και την πιθανότητα επίλυσης του κυπριακού προβλήματος.

Αρχικά, η συμφωνία Ισραήλ-Τουρκίας για την πιθανή δημιουργία τουρκοϊσραηλινού αγωγού δεν θα πρέπει να αποβεί σε βάρος της Κύπρου, αφού η υλοποίηση του προϋποθέτει και την επίλυση του κυπριακού. Η Κυπριακή Δημοκρατία έχοντας κάθε νομικό δικαίωμα να παγώσει τη δημιουργία ενός τέτοιου αγωγού, οφείλει να εκμεταλλευτεί τις μεγάλες και αυξανόμενες ενεργειακές ανάγκες της Τουρκίας, ώστε να πετύχει την επίλυση του κυπριακού και παράλληλα να επιτύχει την σύνδεση του κυπριακού με το ισραηλινό φυσικό αέριο, ώστε να εκμεταλλευτεί και το δικό της φυσικό αέριο.

Αντίθετα, η πιθανή δημιουργία του αγωγού Turkish stream αναμένεται να αποβεί καταστροφική για τους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Κύπρου, αφού θα καταστήσει το κυπριακό φυσικό αέριο ασύμφορο. Μοναδική διέξοδος για την Κύπρο σε τέτοια περίπτωση είναι η επίλυση του κυπριακού και η ενεργειακή συνεργασία με την Τουρκία.

Φυσικά, η δημιουργία του έργου αυτού δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τη Ρωσία και την Τουρκία, παρά την συμφωνία που σύναψαν μεταξύ τους. Η Ε.Ε επιθυμεί να εδώ και χρόνια να απεξαρτηθεί από την Ρωσία ενεργειακά και αναζητά εναλλακτικές πηγές. Ως εκ τούτου είναι σχεδόν απίθανο να δώσει την συγκατάθεση της σε οποιοδήποτε μέλος κράτος για τη διέλευση του αγωγού από τα εδάφη του. Από την άλλη και οι ΗΠΑ, σε μια εποχή μάλιστα που αμφισβητείται έντονα η παγκόσμια ηγεμονία τους, δεν θα επιτρέψουν τόσο εύκολα να πετύχει η Ρωσία μια τέτοια προσοδοφόρα γεωπολιτική επιτυχία.

Συνοψίζοντας, διαφαίνεται ξεκάθαρα ότι με βάση το Δίκαιο της Θάλασσας και το Εθιμικό Δίκαιο, η αξιοποίηση του υποθαλάσσιου φυσικού πλούτου αποτελεί αναφαίρετο κυριαρχικό δικαίωμα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Λόγω όμως της ιδιαιτερότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας, ως ένα ημι-κατεχόμενο κράτος, οι ενεργειακοί της σχεδιασμοί συνδέονται άμεσα και με την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος.

Από την μια η προσέλκυση διεθνών ενεργειακών κολοσσών στην κυπριακή ΑΟΖ σε συνδυασμό με τα ενεργειακά κίνητρα είναι πιθανό σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, να υποχρεώσουν την Άγκυρα σε μια διπλωματική επίλυση του Κυπριακού προβλήματος και η Κυπριακή Δημοκρατία, ως ένα ενιαίο κράτος να μπορέσει να αξιοποιήσει τον φυσικό της πλούτο προς όφελος και των δύο πλευρών. Αντίστροφα, μπορεί κάποιος να υποστηρίξει ότι οι γεωπολιτικές αλλαγές και οι νέες συμμαχίες που δημιουργούνται στην περιοχή, σε συνδυασμό με τις πολύ χαμηλές τιμές του φυσικού αερίου επιβάλλουν την επίλυση του Κυπριακού, για να μπορέσει να απελευθερωθεί το κυπριακό φυσικό αέριο.

Είναι λοιπόν εμφανές ότι η Κυπριακή Δημοκρατία βρίσκεται σήμερα σε ένα εξαιρετικά κρίσιμο υπαρξιακό σταυροδρόμι. Λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης και των συνεχόμενων κατακτήσεων των εδαφών της, η Κύπρος, ελάχιστες φορές στην ιστορία της είχε λόγο για το μέλλον της και αυτό μόνο για ένα μικρό χρονικό διάστημα. Τώρα όμως η Κυπριακή Δημοκρατία καλείται να αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο στρατηγικό σχεδιασμό ώστε να καταφέρει να βγει κερδισμένη

Παρά το γεγονός ότι οι προοπτικές ανεύρεσης και εκμετάλλευσης ενός μεγάλου δυναμικού υδρογονανθράκων εντός της κυπριακής ΑΟΖ με τα μέχρι στιγμής δεδομένα φαντάζουν πολύ ευοίωνες, είναι δεδομένο ότι δεν αρκούν για να καταστήσουν εφικτό τον ενεργειακό στόχο της Κύπρου.

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Κυπριακή Δημοκρατία είναι τεράστιες. Η Τουρκία πολύ δύσκολα θα αποδεκτεί η Κύπρος να εκμεταλλευτεί το δυναμικό υδρογονανθράκων που βρίσκεται στην ΑΟΖ της, χωρίς η ίδια να ωφεληθεί. Επιπλέον οι γεωστρατηγικές αλλαγές στην περιοχή και οι νέες ενεργειακές συμφωνίες που υπογράφτηκαν μεταξύ Τουρκίας Ρωσίας και Τουρκίας – Ισραήλ, σε περίπτωση υλοποίησης τους, δυνατό να τινάξουν το ενεργειακό πρόγραμμα της Κυπριακής Δημοκρατίας στον αέρα, αφού θα καταστήσουν το κυπριακό αέριο ασύμφορο.

Η Κυπριακή Δημοκρατία, παρά τις πρωτοποριακές και επιτυχημένες προσπάθειες που προέβηκε τα τελευταία χρόνια οφείλει να αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο στρατηγικό σχεδιασμό, ειδικά στο θέμα της γεωπολιτικής των υδρογονανθράκων, ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει τα νέα δεδομένα που δημιουργούνται, αλλά και να αποφύγει την παγίδα της Τουρκίας για παγιοποίηση του ενεργειακού της προγράμματος μέχρι την επίλυση του κυπριακού.

Φυσικά, καμία ασφαλής πρόβλεψη δεν μπορεί να γίνει. Ο γεωστρατηγικός χάρτης της ενέργειας συνεχώς μεταβάλλεται, παραδοσιακοί σύμμαχοι δημιουργούν έχθρες και νέες συμμαχίες γεννιούνται από κράτη που λίγο καιρό πριν ήταν στα πρόθυρα πολέμου. Όπως αποδείκτηκε πολλές φορές στο παρελθόν, το φυσικό αέριο μπορεί να αποτελέσει ευλογία ή κατάρα για ένα κράτος και ειδικά στην περίπτωση της Κύπρου που το ενεργειακό της πρόγραμμα βρίσκεται συνεχώς υπο την απειλή της Τουρκίας.

Επιβάλλεται λοιπόν η χάραξη μιας ορθής ενεργειακής πολιτικής και η δημιουργία μιας μακρόπνοης στρατηγικής ειδικά στο θέμα της γεωπολιτικής των υδρογονανθράκων, ώστε η Κυπριακή Δημοκρατία, ανάλογα με την χρονική στιγμή και τις ευκαιρίες που θα της δοθούν, να μπορέσει να εκμεταλλευτεί το δυναμικό υδρογονανθράκων που βρίσκεται στην περιοχή της, αλλά παράλληλα να επιδιώξει την

επίλυση του κυπριακού εκμεταλλευόμενη προς όφελος της το φυσικό αέριο και τις τεράστιες ενεργειακές ανάγκες της Τουρκίας.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bryza, Matthew. «Among Israel, Turkey, and Cyprus» in Energy in the Eastern Mediterranean – Promise or Peril? Egmont Paper 65. Academia Press (2014):40-41.

Christou, Odysseas, and Constantinos Adamides. "Energy securitization and desecuritization in the New Middle East." *Security Dialogue* 44.5-6 (2013):507-522.

Crisis Group Europe. Aphrodite's Gift: Can Cypriot Gas Power a New Dialogue?. Report N°2162, April 2012.

El-Katiri, Laura and Fattouh, Bassam. The east Mediterranean: the Middle East's last hydrocarbon frontier. Egmont Paper 65. Academia Press (2014):9.

Emerson, Michael. "Fishing for Gas and more in Cypriot Waters." *Global Turkey in Europe* (2012): 65.

Faustmann. H, Gurel. A & Reichberg. M. G. Ημερίδα με τίτλο «Κυπριακοί Υπεράκτιοι Υδρογονάνθρακες: Περιφερειακή πολιτική και κατανομή του πλούτου». Κοινή δημοσίευση Friedrich Ebert Stiftung και PRIO Cyprus Centre. PCC Report 1/2012.

Gürel Ayla, Kahveci Hayriye and Tzimitras Harry. «How to build confidence over energy issues in the context of a cyprus settlement? » in Energy in the Eastern Mediterranean – Promise or Peril? Egmont Paper 65. Academia Press (2014):59.

Henderson, Simon. "Natural gas export options for Israel and Cyprus." *Washington Institute. September* 13 (2013):6.

Johnson Kevin, Alex Ross, and Endy Zemenides. "Natural Gas in the Eastern Mediterranean: The Coal and Steel of the 21st Century?." (2015).

Kassinis, Solon. *Cyprus Energy Sector – Upstream Development Prospects in the Eastern Mediterranean.* 2012 MEDITERRANEAN OIL & GAS CONFERENCE 28 & 29 May 2012, Athens, Greece (2012).

Nathanson, Roby & Levy, Ro'ee. Natural Gas in the Eastern Mediterranean: Casus Belli or Chance for Regional Cooperation?. IEPN and INSS, Tel-Aviv. (2012)

Onoufriou, Toula. *Cyprus – a Future Energy Hub?* Eastern Mediterranean Energy Project. German Marshall Fund: USA. (2012):1-4.

Sami Andoura and David Koranyi. Introduction: Energy in the Eastern Mediterranean – Promise or Peril? Egmont Paper 65. Academia Press (2014):5.

Tziarras, Zenonas, and Mitchell Gabriel. "Full of Gas, Full of Problems: The Eastern Meditteranean's Hydrocarbon Showdown." *The National Interest* 1, no. 06 (2015).

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού (ΑνΑΔ). Έγκαιρος Εντοπισμός Αναγκών Απασχόλησης και Κατάρτισης για Αποτελεσματική Διαχείριση του Φυσικού Αερίου στην Κύπρο (2012).

Καρυώτης, Θεόδωρος. «Το Φάντασμα της ΑΟΖ» στο βιβλίο *ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, Από τη Στρατηγική Κίνηση στην Οικονομική Λύση*, Επιμέλεια Βασ. Κικίλιας, Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη (2012):28.

Λεβέντης, Γ. *Η πρόθεση έλεγχου των θέρμων υδάτων: οι τουρκικές στάσεις για την ηγεμονία των υδρογονανθράκων στην ανατολική μεσόγειο.* Ημερίδα με τίτλο «Κυπριακοί Υπεράκτιοι Υδρογονάνθρακες: Περιφερειακή πολιτική και κατανομή του πλούτου». PRIO CYPRUS. Έκθεση 1/2012 (2012).

Λυγερός Νίκος, Νοητική Χρονοστρατηγική. Επιμέλεια Βασιλική Τσατσαμπά. Εκδόσεις Ignitions (2015).

Μούσης, Νίκος. *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική* (*14η* έκδ.). Αθήνα: εκδόσεις Παπαζήση, (2013).

Νομοθεσία

UNCLOS III, Part V: Exclusive Economic Zone, Articles 58, 74, 79, 122.

Επίσημη εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Παράρτημα Τρίτο μέρος Ι. 26.1.2007,13.3.2009. Κανονιστικές Διοικητικές πράξεις. (Κ.Γ.Π. 51/2007, 113/2009).

Ο περί Υδρογονανθράκων (Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση) (Τροποποιητικός) Νόμος του 2015, Ν. 186(Ι)/2015.

Αρθρογραφία / Διαδικτυακές πηγές

http://energy.reporter.com.cy/gas/article/71643/to–kypriako–thavma-biognoys-fysikoy-aerioy. «Το κυπριακό θαύμα βιογενούς φυσικού αερίου». 01/08/2016, (πρόσβαση 13.11.2016).

http://energypress.gr/news/allazei-onoma-katastatiko-kai-rolo-i-kretyk. Αλλάζει όνομα, καταστατικό και ρόλο η ΚΡΕΤΥΚ». 04.10.2013, (πρόσβαση 25.11. 2015).

http://www.pronews.gr/portal/20160803/kypros/42/sovari-toyrkiki-proklisi-i-agkyra-axionei-ti-misi-kypriaki-aoz-kai-apeilei-me. «Σοβαρή τουρκική πρόκληση: Η Άγκυρα αξιώνει τη μισή κυπριακή ΑΟΖ και απειλεί με στρατιωτικές ενέργειες», 03/08/2016, (πρόσβαση 25.09.2016).

http://www.defa.com.cy/el/. «Δημόσια Επιχείρηση Φυσικού Αερίου (ΔΕΦΑ) - Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ». 2015 , (πρόσβαση 09.09.2016).

http://www.enikos.gr/politics/367293,Idiaiterhs-gewpolitikhs-shmasias-h-symfwnia-Elladas-Kyproy-Israhl.html «Ιδιαίτερης γεωπολιτικής σημασίας" η συμφωνία Ελλάδας - Κύπρου – Ισραήλ», 29/01/16, (πρόσβαση 17.10.2016).

http://www.i-eidisi.com/2016/03/02/apo-to-ipothalassio-oros-eratosthenis-pigazi-to-kitasma-mamouth-zor-stin-egipto/. «Από το υποθαλάσσιο όρος Ερατοσθένης πηγάζει το κοίτασμα-μαμούθ ΖΟΡ στην Αίγυπτο». 02.03.16, (πρόσβαση 01.12.2016).

http://www.Inbusinessnews.com/inbusiness/news/business/energy/anakoinothhkan-oi-etaireies-gia-ton-g%E2%80%99-gyro-adeiodothshs. «Κολοσσοί στην ΑΟΖ με κυβερνητική σφραγίδα. Ο Γιώργος Λακκοτρύπης επιβεβαίωσε την συμμετοχή της ExxonMobil», 27.06.2016, (πρόσβαση 13.11.2016).

http://www.naftemporiki.gr/story/933992/apoxorei-apo-ta-udata-tis-kuprou-to-mparmparos «Αποχωρεί από τα ύδατα της Κύπρου το «Μπαρμπαρός». 31.03.2015, (πρόσβαση 27.11.2015).

http://www.Sigmalive.com/simerini/politics/328334/diavima-diamartyrias-ston-oie «Διάβημα διαμαρτυρίας στον ΟΗΕ». 28. 04. 2016, στο, (πρόσβαση 13.11.2016).

Strat for Analysis. Turkey, Cyprus: Rising Energy Tensions in the Eastern Mediterranean, 9/1/2011, https://www.stratfor.com/analysis/turkey-cyprus-rising-energy -tensions-eastern-mediterranean, (πρόσβαση 05.10.2016).

Γκουτζάνης, Σπύρος. «Καταλύτης» η τριμερής συνεργασία Ελλάδας - Αιγύπτου – Κύπρου. 09/12/2015, στο http://www.protothema.gr/politics/article/534476/katalutis-i-trimeris-sunergasia-elladas-aiguptou-kuprou/. (πρόσβαση 15/10/16).

Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Πολιτική ενέργειας. 2015, στο http://www.aboutcyprus.org.cy/en/energy-policy., (πρόσβαση 25.12.15).

Γραφείο Τύπου και πληροφοριών. Ομιλία του Υπουργού Άμυνας κ. Φώτη Φωτίου με θέμα: «Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ανατολικής Μεσογείου», στη Λάρνακα 29/01/2014 http://www.moi.gov.cy/MOI/pio/pio.nsf/0/5C90E21CCEE37453C2257C6F005DD387?OpenDocument, (πρόσβαση 10/10/16).

Ηλιάδη, Κατερίνα. Εφημερίδα Πολίτης, «Αλήθειες και ψέματα για το Φυσικό Αέριο». 11/07/2016, στο http://politis.com.cy/article/i-psevdesthisis-gia-to-fa-ke-i-lisi-tou-kipriakou, (πρόσβαση 22.10.16).

Θεοχαρίδης, Πέτρος / ΚΥΠΕ. Εφημερίδα Φιλελεύθερος, «Τα τεμάχια 6, 8 και 10 στον Γ΄ Γύρο Αδειοδότησης- Ο Ερατοσθένης καθόρισε τον Γ' γύρο αδειοδότησης», (24/03/16).

Θεοχαρίδης, Πέτρος. Εφημερίδα Φιλελεύθερος, «Εκατομμύρια έδωσαν EXXON και BP και BG για τα σεισμογραφικά - Τα τεμάχια 6, 8, 10 στον τρίτο γύρο αδειοδότησης για φυσικό αέριο, (25.03.16).

Καρυώτης, Θεόδωρος. «Η αγωνία της ΑΟΖ συνεχίζεται». Περιοδικό "*Επίκαιρα",* τεύχος 172, (2012):83-84.

Κασίνης, Σόλων. Εθνική Ενεργειακή Πολιτική. Διάλεξη στο Κυπριακό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Λευκωσία. (2007).

Κασίνης Σόλων. Συνέντευξη στην εφημερίδα Ρεπόρτερ online ημερομηνίας 04/04/16 με τίτλο «Επιφυλάξεις Κασσίνη για τον γ' γύρο αδειοδοτήσεων της Κύπρου». http://energypress.gr/news/epifylaxeis-kassini-gia-ton-g-gyro-adeiodotiseon-tis-kyproy, (πρόσβαση 13/10/16).

Κασίνης, Σόλων. Έρευνα Υδρογονανθράκων εντός της ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας – Νέες Προοπτικές. Παρουσίαση στο Ινστιτούτο Νέων Κύπρου. Λευκωσία, 05 Νοεμβρίου 2011. http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/0/F35CAD9F4226E424C225771B00546F25/$ file /presentation_INE_05%20Nov.%202011.pdf, (πρόσβαση 13/10/16).

Καστριώτης, Γιάννης. «Η τριμερής Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ μπαίνει σφήνα στο φλερτ Ερντογάν – Νετανιάχου», 19/9/16, στο http://

www.ethnos.gr/politiki/arthro/h_trimeris_elladas_kyprou_kai_israil_mpainei_sfina_sto_flert_erntogan_netaniaxou-4310862/, (πρόσβαση 18/10/2016).

Λυγερός, Νίκος. «*Ελληνική ΑΟΖ και στρατηγική*». 2014, στο http://elliniki-aoz.blogspot.com.cy/p/aoz-eez.html, (πρόσβαση 11.11.2015).

Λυγερός, Νίκος. «Η Κυπριακή ΑΟΖ ως στρατηγικό εργαλείο.». 2016, http://lygeros.org/ articles. php?n=25579&l=gr, (πρόσβαση 15.09.16).

Λυγερός, Νίκος. «Ο σταθμός υγροποίησης της Κύπρου». 2016, στο http://lygeros.org/ articles.php?n=26839&l=gr, (πρόσβαση 27.10.16).

Νικολάου, Ντίνος. «Έρευνες Υδρογονανθράκων στην Κυπριακή ΑΟΖ - Πρόσφατες Εξελίξεις και Προοπτικές». 21.11.2014, στο http://infognomonpolitics. blogspot. com.cy/2014/11/blogpost_747.html#.VJX2uV4gKA, (πρόσβαση 8.12.15).

Νικολάου, Ντίνος. «Η ανακάλυψη στην Αίγυπτο ανοίγει παράθυρο ευκαιρίας για την Ελλάδα και την Κύπρο» 07.09.2015, στο http://energypress.gr/news/dr-ntinos-nikolaoy-i-anakalypsi-stin-aigypto-anoigei-parathyro-eykairias-gia-tin-ellada-kai-tin, (πρόσβαση 10.11. 2016).

Παρόν της Κυριακής. Στόχος η διάλυση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σχέδιο καταστροφής η «λύση» που μαγειρεύουν στο Κυπριακό. 24/04/2016, http://www.paron.gr/v3/new.php?id=95551&colid=&catid=48&dt=2016-04-24%200:0:0, (πρόσβαση 13.11.2016).

Πηλείδου, Μαρία. «Ιστορική συμφωνία με την Αίγυπτο για το φυσικό αέριο». 31/08/16, στο http://energy.reporter.com.cy/gas/article/72249/istoriki-symfonia-me-tin-aigpto-ga-to-fysiko-aerio, (πρόσβαση 11.11.2015).

Πηλείδου, Μαρία. «Το Εθνικό Ταμείο Επενδύσεων στην Βουλή». 19.09.2016, στο http:// energy .reporter.com.cy/gas/article/72599/to-ethniko-tameio-ependyseon-stin-boyli, (πρόσβαση 15.11.2016).

Πηλείδου, Μαρία. «Τα βήματα προς το ΦΑ της Αφροδίτης». 15.09.2016, στο http://energy.reporter.com.cy/gas/article/72547/ta-bimata-pros-to-fa-tis-afroditis, (πρόσβαση 10.11.2016).

Πουλακίδας, Κώστας. «Συμφωνία Ελλάδας - Κύπρου - Ισραήλ: Τα τέσσερα έργα που δρομολογούνται στην ενέργεια». 29/01/2016, http://www.huffingtonpost.gr/2016/01/29/ politiki-energeia_n_9108944.html, (πρόβαση 11/11/16).

Σαββίδης, Πέτρος, Κουκκίδης-Προκοπίου, Άννα, Ιωαννίδης Νικόλας και Κέντας Γιώργος. Ομάδα Γεωπολιτικής: "Η επιθετική πολιτική της Τουρκίας στην Κύπρο και η αντιμετώπιση της" για την Ομάδα Γεωπολιτικής του Κέντρου Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας. Λευκωσία, Φεβρουάριος 2015. http://strategy-cy.com/ccss/index.php/el/surveys-gr/item/269-omada-geopolitikis-e-epithetiki-politiki-tis-tourkisa-sti-kypro-kai-e-antimetopisi-tis, (πρόσβαση 11/11/16).

Σταμάτη, Χριστόσουλος. «Το αέριο μπορεί να μην είναι κλειδί..». 20.10.16, στο http://politis. com.cy/article/to-aerio-mpori-na-min-ine-klidi, (πρόσβαση 25.11.2016).

Τζίμας, Σταύρος. Πούτιν - Ερντογάν, Turkish Stream. 21.10.2016. http://www .kathimerini.gr /880243/ opinion/ epikairothta/politikh/ poytin---erntogan-turkish-stream (πρόσβαση 08.11. 2016).

Τσακίρης, Θεόδωρος. «Οι ενεργειακές και γεωστρατηγικές επιπτώσεις για Κύπρο-Ελλάδα από την υλοποίηση ενός τουρκοϊσραηλινού αγωγού αερίου». 11.7.2016, στο http://energypress.gr/news/oi-energeiakes-kai-geostratigikes-epiptoseis-gia-kypro-ellada-apo-tin-ylopoiisi-enos, (πρόσβαση 15.11.2016).

Τσακίρης, Θεόδωρος. «*Οι προοπτικές Ανάπτυξης του Κυπριακού Αερίου μετά τον Γύρο Εκχωρήσεων*». 2013, στο http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2013/02/Tsakiris-Thoeodore.pdf, (πρόσβαση 24.11.15).

Υπουργείο Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού. Υπηρεσία ενέργειας, ενεργειακή πολιτική και στόχοι. 2016, στο http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/dmlindex_gr/dmlindex_gr?OpenDocument, (πρόσβαση 09.09.2016).

Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίας Βιομηχανίας και Τουρισμού (2015 Νοέμβριος 20) Χαιρετισμός του Υπουργού Ενέργειας κ. Γιώργου Λακκοτρύπη σε εκδήλωση με θέμα « *Ενεργειακή Ένωση: Προσιτές τιμές, Ασφάλεια, Βιωσιμότητα. Πώς επηρεάζεται η Κύπρος*» το Σπίτι της Ευρωπαϊκής Ένωσης. http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/9E6AA86556D452D6C2257F030047A250?OpenDocument, (πρόσβαση 18.10.16).

Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου Βιομηχανίας και Τουρισμού. «Υπογραφή Μνημονίου Συναντίληψης συνεργασίας στον τομέα πετρελαίου και φυσικού αερίου μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου». 16.02.2015, στο http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/CF9F03F0C2787DAAC2257DEE003DB942?OpenDocument, (πρόσβαση 02.10.2016).

Φέσιας, Λουκάς. «*Προς νέα κοιτάσματα & συνεργασίες - Βλέπουν την κυπριακή ΑΟΖ με άλλο φακό*». 06.02.2015, στο http://www.ant1iwo.com/news/cyprus/article/222515/oi-energeiakoi-shediasmoi-tis-kuvernisis-/, (πρόσβαση 17.09.2016).

Χαρίτων, Χρήστου. «Οι δομές της κυπριακής ΑΟΖ, το Ζορ και η Αφροδίτη». 24.03.2016, στο http://www.inbusinessnews.com/inbusiness/news/opinions/oi-domes-ths-kypriakhs-aoz-to-zor-kai-h-afrodith, (πρόσβαση 27.09.2016).

Χατζηθεοδώρου, Γ. Θ. «*Τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων του πλανήτη Γή. Οργανική ή ανόργανος δημιουργία;*», 2012, στο http://www.economist.gr/index. php/ politics-6/2012-02-09-11-14-56/13330-ydrogonahtrakes-dmioyrgia, (πρόσβαση 11.11.2015).